

VERSLAG van de digitale vergadering van de Statencommissie Ruimte, Groen en Water op 14 oktober 2020

Voorzitter:

mr. S.F. van Ulzen

Namens GS aanwezig: mr. drs. H.G.J. Bruins Slot (gedeputeerde), ir. H.P. van Essen (gedeputeerde) en ir. R.G.H. van Muilekom (gedeputeerde)

Aanwezig: J.J. Bart (GroenLinks), A.C. Boelhouwer (GroenLinks), E.J. Broere-Kaal (PVV), H. Chidi (D66), H. van Deún (PVV), drs. E.H.R. Dinklo (FvD), M.J. de Droog MSc RA (D66), M. van Elteren (GroenLinks), J.C.A.M. van Gilse BSc (VVD), N. de Haan-Mourik (ChristenUnie), J.A. de Harder (ChristenUnie), F. Hazeleger (SGP), K. de Heer (ChristenUnie), W.M.M. Hoek (50PLUS), drs. B.C. Jager (VVD), M. de Jong (GroenLinks), dr. A.R.S. Karatas (GroenLinks), H.J. Keller (PvdD), T. Koelewijn-Koelewijn (CDA), N.A. Krijgsman (PvdA), D.J. de Kruif (CDA), M. Lejeune-Koster (PvdA), O. de Man (VVD), G.G.J. Mulder (PvdA), N.J.F. Pouw-Verweij MSc (FvD), H.J. Rikkoert MSc (ChristenUnie), A.G. van Schie (VVD), T. Schipper (SP), W. van der Steeg (PvdD), H.O. Suna (PvdA), T.M.S. Vrielink (GroenLinks), C. Westerlaken (CDA), ir. M. de Widt (D66) en ing. H.I. Wolting (ChristenUnie)

Van ambtelijke zijde aanwezig:

A.N. Catoen (griffier) en M.J. Strijbos-Vermeulen (verslag)

---

1. OPENING EN ALGEMEEN

1.1 Opening

De voorzitter, mevrouw Van Ulzen, opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom. In verband met de recente ontwikkelingen rond het coronavirus is het een digitale vergadering.

1.2 Vaststellen agenda

De voorzitter merkt op dat, ondanks dat er digitaal in plaats van hybride vergaderd wordt, de agenda niet veranderd is.

In de RGW-vergadering van 9 september 2020 is besloten om de Statenbrief Faunabeheerplan 2019-2025 ter bespreking te agenderen. Bij dit agendapunt hebben zich vier insprekers gemeld.

1.3 Mededelingen

- Gedeputeerde Bruins Slot memoreert dat in de vorige vergadering is geïnformeerd naar de stand van zaken rond de Afrikaanse varkenspest. In het voorjaar van 2020 is de Roadmap preventie introductie Afrikaanse varkenspest uitgebracht, opgesteld door het ministerie van LNV en afgestemd met de vier provincies waar wilde zwijnen voorkomen, Noord-Brabant, Limburg, Gelderland en Overijssel, en diverse organisaties. De Roadmap geeft aan hoe de kans op besmetting met de Afrikaanse varkenspest in Nederland verkleind kan worden.

De heer Hazeleger zou graag een memo over de Afrikaanse varkenspest ontvangen met als bijlage de Roadmap. Dit punt kan dan na twee, drie jaar van de actielijst gehaald worden.

Gedeputeerde Bruins Slot wijst erop dat de Roadmap openbaar is. De heer Hazeleger zal dan ook een kort memo met een verwijzing ernaar ontvangen. Mocht de Roadmap niet algemeen toegankelijk zijn, dan laat de gedeputeerde dit weten.

- In reactie op de vraag in de vorige vergadering naar het onderzoek naar stikstof en ganzen deelt zij mee dat het onderzoek nog gaande is. Naar verwacht zal de rapportage eind 2020 gereed zijn. Begin 2021 stellen GS PS op de hoogte van de resultaten en de inzichten.
- Binnenkort zal er een voorstel liggen over het beschikbaar maken van de verslagen van de Bestuurlijke Commissie Stikstof van het IPO via een dubbele inlog. Op 13 oktober heeft de minister het wetsvoorstel Stikstofreductie en natuurverbetering naar de Tweede Kamer gestuurd en die wil het voorstel nog voor de kerst behandelen.

De heer Westerlaken vraagt of de gedeputeerde in een memo kort kan beschrijven wat wordt voorgesteld in de nieuwe wet en welke consequenties dat heeft voor de provincie Utrecht. Gedeputeerde Bruins Slot memoreert dat zij een aantal punten uit de wet eerder in een memo en een doorgestuurde brief heeft aangegeven. Zij sluit niet uit dat er door de bespreking in de Tweede Kamer veranderingen worden aangebracht in de wet, er moeten immers meerderheden worden gevonden. Als de wet de Tweede Kamer is gepasseerd, kunnen GS precies de effecten zien. Zij stelt voor dat de Staten dan een memo ontvangen over de effecten voor de provincie.

1.4 Ingekomen stukken RGW

De voorzitter wijst erop dat de Statenleden de stukken ter informatie hebben ontvangen.

1.5 Verslag van hybride Statencommissie RGW 9 september 2020

Het verslag wordt, met inbegrip van enkele wijzigingen, vastgesteld.

1.6 Termijnagenda RGW en motielijst

De griffier, mevrouw Catoen, deelt mee dat zij, naar aanleiding van de vorige vergadering, contact heeft opgenomen met BIJ12. BIJ12 zou in het voorjaar van 2020 een werkbezoek voor de Statenleden van alle provincies organiseren. In verband met het coronavirus COVID-19 kon dit niet doorgaan. Men wil de bijeenkomst opnieuw plannen maar er is nog geen zicht op een nieuwe datum, het zal niet op korte termijn plaatsvinden en ook niet fysiek vanwege de aangescherpte coronamaatregelen. BIJ12 wil graag een digitale bijeenkomst organiseren voor de Utrechtse Statenleden. Na inventarisatie concludeert de griffier dat er voldoende belangstelling bestaat voor een bijeenkomst. Zij hoort graag via de email welke onderwerpen de leden zouden willen bespreken. Mevrouw De Man informeert of het een bepaald onderwerp betreft.

Mevrouw Catoen memoreert dat de oorspronkelijke bijeenkomst zou gaan over het werk van BIJ12. In de RGW-vergadering werden onderwerpen genoemd, bijvoorbeeld het beheer van ganzen.

Mevrouw Catoen herinnert eraan dat de Waterdag op 2 september geen doorgang kon vinden in verband met het coronavirus. De Staten hebben informatie ontvangen van GS over onderwerpen die aan bod zouden komen, zoals bodemdaling en klimaatadaptatie. Deze ochtend was er nog een informatiesessie. Dit alles gebeurt in het kader van het komende bodem- en waterprogramma. Zij stelt voor om een informatiesessie te houden met externe partners, bijvoorbeeld in de vorm van een digitale miniconferentie Water. Na inventarisatie concludeert mevrouw Catoen dat hiervoor voldoende belangstelling bestaat. Zij hoort graag via de email welke onderwerpen de Statenleden zouden willen behandelen.

Mevrouw De Widt wijst erop dat in de Termijnagenda de toezegging staat dat de Staten op de hoogte gehouden worden van de verplaatsing van het Ronald McDonaldhuis als de situatie daartoe aanleiding geeft. Zij wil graag hierover geïnformeerd worden in de volgende commissievergadering. Een jaar geleden leek dit een dringende kwestie.

De voorzitter zegt toe dat het punt meegenomen zal worden.

1.7 Rondvraag

De voorzitter wijst erop dat de tekst van de rondvraag van mevrouw Broere op de agenda staat vermeld en geeft de gedeputeerde de gelegenheid de vraag over het gekraakte pand aan de Dolderseweg te beantwoorden.

Gedeputeerde Van Muilekom memoreert dat GS op 16 september antwoord hebben gegeven op de artikel 47-vragen van de PVV. GS zijn de afgelopen periode in gesprek geweest met het beveiligingsbedrijf, er heeft een feitenonderzoek plaatsgevonden en er is onderzocht wat er is gebeurd met de beveiliging. De provincie heeft het beveiligingsbedrijf aansprakelijk gesteld. Een extern bouwkundige heeft het gebouw onderzocht op veiligheid. Die blijkt in het geding te zijn en daarom is een kortgedingprocedure gestart. De zitting is op 19 oktober. Voor de uitspraak van de

rechter wordt een termijn van enkele dagen tot twee weken aangehouden. Indien besloten wordt tot ontruiming wordt hier door de rechtbank een termijn aan gekoppeld. De kosten van de ontruiming hangen mede af van het al dan niet vrijwillige vertrek van de krakers. De gedeputeerde zegt toe de Staten op de hoogte te houden van verdere ontwikkelingen.

Voor de tweede rondvraag geeft de voorzitter het woord aan mevrouw De Man en de heer De Heer. De heer De Heer herinnert aan het bezoek aan Staatsbosbeheer in de Bethunepolder. Een boer vertelde over de bouwblokgruotte. Spreker moest toen denken aan een eerder bezoek aan deze boer. Toen sprak hij hier ook over. Mede namens mevrouw De Man vraagt hij welke regels van gemeente of provincie hier dwarsliggen, of het een samenspel is van gemeenten en provincie. Zij zouden graag zien dat de gedeputeerde en de wethouder hierover in overleg gaan.

Mevrouw De Man vult dit aan met de vraag of dit alleen voor de huidige regelgeving geldt en of de interim Verordening mogelijkheden zal bieden.

Gedeputeerde Van Essen dankt voor het doorgeven van het signaal. In de regels is er zeker ruimte voor uitbreidingen bij dergelijke casussen. Bij deze casus gaat het om een biologisch bedrijf dat een betere kringlooplandbouw nastreeft. In de huidige regelgeving en onder de Omgevingsverordening is uitbreiding van een erf van grondgebonden bedrijven tot 2,5 hectaren mogelijk. De boer moet dan de noodzaak voor de bedrijfsvoering aantonen en voldoen aan de regels voor landschappelijke inpassing, dierenwelzijn, milieu en gezondheid. Dit is opgenomen in de huidige verordening en staat later in de Omgevingsverordening. Het betreft een casus in de Bethunepolder, een belangrijk waterwingebied en een grondwaterbeschermingsgebied. Ook met die voorwaarden moet rekening gehouden worden. Er zijn nader onderzoek en waarschijnlijk aanvullende maatregelen nodig om die waarden te beschermen.

De gedeputeerde wijst erop dat hierover geen formele procedure loopt bij de provincie. Er is contact geweest tussen een provinciaal ambtenaar en de adviseur van de agrariër, daar zullen voornoemde regels meer in detail toegelicht zijn. Het was volgens hem een positief gesprek waarin de mogelijkheden besproken zijn. De gedeputeerde zegt toe contact op te nemen met de betreffende wethouder voor het bespreken van de casus en om te horen wat de perceptie uit gemeentelijk perspectief is. Hij zal hierop mondeling of schriftelijk terugkomen naar de Staten. Het is goed om hierover te spreken. Dergelijke casussen helpen om te zien of de uitwerking in lijn is met wat met de regels wordt beoogd.

2. TER BESPREKING

2.1 Statenbrief Faunabeheerplan 2019-2025

De voorzitter deelt mee dat de vier sprekers, met het oog op het aantal sprekers en de volle agenda, drie minuten spreektijd hebben.

De voorzitter geeft het woord aan de eerste spreker.

Mevrouw Strootman spreekt in namens de Dierenambulance Woudenberg en omstreken. De inspreektekst van mevrouw Strootman wordt als bijlage 1 aan dit verslag toegevoegd. Korthedshalve zij daarnaar verwezen.

De voorzitter geeft het woord aan de tweede spreker.

Mevrouw Radstake spreekt in namens de Stichting Zwerfkatten Nederland. De inspreektekst van mevrouw Radstake wordt als bijlage 2 aan dit verslag toegevoegd. Korthedshalve zij daarnaar verwezen.

De voorzitter geeft het woord aan de derde spreker.

Mevrouw Hoeksema is ecooloog/ecologisch adviseur en spreekt in op persoonlijke titel. De inspreektekst van mevrouw Hoeksema wordt als bijlage 3 aan dit verslag toegevoegd. Korthedshalve zij daarnaar verwezen.

De voorzitter geeft het woord aan de vierde inspreker.

De heer Van der Velden is ecooloog en spreekt in namens de Faunabeheereenheid Utrecht. De heer Nuissl, directeur van de Faunabeheereenheid, is ook aanwezig.

De inspreektekst van de heer Van der Velden wordt als bijlage 4 aan dit verslag toegevoegd.

Kortheidshalve zij daarnaar verwezen.

De voorzitter geeft de commissieleden gelegenheid tot het stellen van vragen.

De heer De Heer vraagt mevrouw Radstake of er een schatting bestaat van hoeveel het TNRC-systeem zou kosten in de provincie Utrecht. Hij informeert naar welke partij in andere provincies de kosten op zich neemt.

Hij vraagt mevrouw Hoeksema of een uitzondering gemaakt kan worden voor lokale weidevogel-succesgebieden. In het Eemland wordt schrikdraad geplaatst tussen alle plasdras situaties tegen de vos. Het is de enige plek waar grutto's massaal broeden. Hij vraagt of zij zich kan voorstellen dat een uitzondering wordt gemaakt voor katten en vossen in gebieden waar weidevogels op een kluit bijeen zijn.

Mevrouw Radstake licht toe dat TNRC vooral vanuit het beheer van het weidevogelgebied gedragen wordt door provincies. Bij de stukken is een eindrapportage opgenomen van een project uit 2018, gefinancierd door de provincie Zuid-Holland. Daarnaast zijn er fondsen die dierenwelzijn hoog in het vaandel hebben en die de Stichting Zwerfkatten ondersteunen. De Stichting gaat met een mobiele operatiewagen naar bijvoorbeeld boerenerven om de schuurkatten ter plaatse te vangen en te castreren/steriliseren. Als de katten wakker zijn, worden ze op het bekende terrein losgelaten. Het zijn vaak de niet gecastreerde schuurkatten die zich bevinden in de beschermde natuur- en stiltegebieden. Twee weken geleden bleek dit nog het geval te zijn op Texel.

Mevrouw Hoeksema is van mening dat het schieten op vossen sowieso vermeden moet worden, ook binnen de door de heer De Heer omschreven natuurgebieden. De redenen hiervoor zijn dat het niet maatschappelijk geaccepteerd is en dat de werkelijke oorzaken niet bij de vos liggen. Andere provincies zijn met een ander beleid bezig en vinden geen verband. Als men geen wildwestpraktijken wil hebben, dan moet hier één lijn in getrokken worden: stoppen met schieten. Het is moeilijk om te constateren of een schot gelost is door een jager of door een luchtbuks van bijvoorbeeld een boer. Ook daarom is het goed om hier één beleid te voeren. Er zijn betere methoden, de heer De Heer noemde al het plaatsen van schrikdraad. Ook moet niet vergeten worden dat de vos een belangrijke rol heeft in het ecosysteem. Het is één van de grotere predatoren in Nederland, als hij verwijderd wordt uit het ecosysteem kan er een toename in het aantal muizen en ratten verwacht worden en die eten eveneens eieren. Het probleem wordt er niet mee opgelost.

Mevrouw Van Elteren stelt de volgende vragen.

- Naar aanleiding van de inspraak van de heer Van der Velden benadrukt zij dat GroenLinks de effectiviteit van de jacht op katten betwijfelt. In het rapport 'Als de kat van huis is' staat dat het de vraag is of het op lange termijn zin heeft om hele kattenpopulaties te vangen en te doden. Zij vraagt of de heer Van der Velden de effectiviteit van het doden van katten in de provincie Utrecht inzichtelijk kan maken, zijn er redenen om aan te nemen dat het jagen op katten in de provincie wel effect heeft? Zij vraagt of de heer Van der Velden het met haar eens is dat het doel is het verminderen van het aantal verwilderde en zwerfkatten in het buitengebied en dat dit doel op verschillende manieren bereikt kan worden.
- In de provincie Zeeland is een breed samenwerkingsverband gestart, de provincie gaat, samen met de Faunabeheereenheid en dierenorganisaties, kijken naar een breed pakket van maatregelen waaronder voorlichting, TNRC en het vangen en herplaatsen van kittens. Dit heeft als doel het verminderen van de populatie verwilderde katten in het buitengebied en het bieden van een volwaardig alternatief voor de jacht. Zij vraagt of de Faunabeheereenheid bereid zou zijn om aan te sluiten bij een dergelijk samenwerkingsverband.

- Zij begrijpt dat de maatschappij de dierenambulance ziet als een oplossing voor dieren in nood en dat het frustrerend is om machteloos te staan omdat schieten goedkoper is dan opvangen en herplaatsen. Zij vraagt mevrouw Strootman hoe dit ter plekke uitgelegd wordt en of er begrip is voor de boosheid van mensen.
- Zij maakt op uit de inspraak dat het tegelijkertijd inzetten van de jacht op katten en de TNRC-methodiek wellicht geen goede combinatie is omdat men misschien sneller voor afschot dan voor opvang zou kiezen. Zij vraagt mevrouw Strootman of dit juist is.
- Door voor alternatieven te kiezen zou de provincie de dierenambulance en de vrijwilligers helpen. Zij vraagt of er manieren zijn waarop de Stichting de provincie kan ondersteunen in de omschakeling naar de alternatieven.
- De vraag kwam naar voren hoe een jager precies kan zien dat een kat verwilderd is. Mevrouw Van Elteren hoort hier veel verhalen over, de katten zouden groter en schuwer zijn en een bredere kop hebben. Zij vraagt mevrouw Radstake hoe zij een verwilderde kat precies herkent.
- Zij informeert naar de lange termijneffecten van TNRC, of het zo is dat een populatie langzaam uitsterft omdat er geen nakomelingen zijn en de katten steeds ouder worden.
- Zij heeft begrepen dat TNRC in principe al mogelijk is in het buitengebied maar in de praktijk nauwelijks wordt toegepast. Kan mevrouw Radstake haar duidelijk maken wat hier misgaat?

De heer Van der Velden antwoordt dat afschot niet de enige methode is. Het is goed om voorlichting te geven, om TNR vooral in het stedelijk gebied toe te passen. In het buitengebied is afschot zeker nodig, de TNR-methode blijkt slechts positief als minimaal 70% van de populatie gevangen wordt. Dat is in de praktijk lastig haalbaar, zeker in een niet gesloten populatie. Op Texel is de populatie gesloten, daar kan TNR zeer effectief zijn omdat er geen tot weinig nieuwe aanwas is.

Hij vindt het geen probleem om aan te sluiten bij een overleg met de provincie.

De heer Nuissl beaamt dit. Zoals de heer Van der Velden al zei, wordt ingezet op voorlichting en de bevordering van de samenwerking bij de TNR-methodiek. Daarin kunnen de Faunabeheereenheid en de provincie elkaar zeker vinden.

Mevrouw Strootman licht toe dat de frustratie bij melders een lastig punt is voor de vrijwilligers van de dierenambulance. Ook zij voelen de frustratie en willen graag helpen.

De Stichting kan de provincie ondersteunen. Als een jager opdracht krijgt om ergens katten te schieten, kan hij contact met de Stichting opnemen zodat de katten weggevangen worden. Een ander punt is dat er veel meldingen binnenkomen van vermissingen van katten. Als de chip van geschoten katten gecontroleerd wordt, zou dat bij de vrijwilligers veel frustratie wegnemen.

Mevrouw Radstake benadrukt richting de heer Van der Velden dat de Stichting Zwerfkatten niet de TNR maar de TNRC-methodiek gebruikt. De R betekent niet alleen 'return', terugzetten. Dat geldt alleen voor de natuurgebieden. Het betekent juist ook 'relocate' op het moment dat katten uit het beschermd natuurgebied gehaald worden. Dat is een essentieel verschil.

Een jager kan in principe niet zien of een kat verwilderd is. Een huiskat kan zich zeer wild voordoen in een vangkooi, terwijl een verwilderde kat kan bevriezen uit angst en daardoor kalm lijkt. Pas als de kat in de opvang is of als men hem langer meemaakt, kan geconcludeerd worden dat de kat mensen gewend is.

Wat het lange termijneffect van TNRC betreft: bij de stukken staat de eindrapportage van een project van de Stichting voor Zuid-Holland. In het Oudeland van Strijen, een weidevogelgebied in de Hoekse Waard, zijn bijvoorbeeld alle katten weggehaald. De Stichting houdt dit ook bij, dat is de permanente monitoring. Als nieuwe katten gemeld worden, haalt de Stichting die direct weg. Op het moment dat de Stichting in buitenplaatsen, op een camping of een weiland (niet een beschermd natuurgebied) de TNRC-methodiek toepast, worden veel katten weggehaald, sowieso de kittens en dat is 35%. Het is belangrijk om de TNCR-methode toe te passen op schuurkatten van boerderijen in of rondom een beschermd natuurgebied, daar komen de meeste katten uit een natuurgebied vandaan.

TNRC komt nog niet massaal op gang in de provincie Utrecht omdat de provincie alleen een ontheffing heeft afgegeven voor het terugzetten van verwilderde zwerfkatten binnen de bebouwde kom. Als op vakantieparken of in buitengebied honderden katten gevangen worden en in de

binnenstad van Utrecht worden uitgezet, is dat geen kattenwelzijn. Het is momenteel bijna onwerkbaar om verwilderde katten met TNRC te behandelen. Daarnaast geeft het gebrek aan financiële middelen een beperking aan wat gedaan kan worden, vandaar de oproep aan PS om budget voor TNRC te genereren.

Mevrouw Van Gilse vraagt mevrouw Strootman of het een oplossing is om voor de verwilderde katten geen professionele maar vrijwillige jagers in te zetten die het gebied goed kennen, vaak weten welke kat bij welk erf hoort en langere tijd kunnen monitoren welke katten er voorkomen. Voor mevrouw Strootman is dat geen optie. Ook in het gebied waar normaal geen andere kat voorkomt kan een huiskat leven die al anderhalf jaar kwijt is en die na vangst teruggebracht kan worden naar de eigenaar.

Mevrouw Van Gilse vraagt of een dergelijke kat na anderhalf jaar nog wel teruggebracht kan worden naar zijn oorspronkelijke omgeving.

Mevrouw Strootman vertelt dat zij indertijd na 24 uur een foto ontving van een blij gezin en een kat die geknuffeld wordt.

De heer Dinklo merkt op dat mevrouw Hoeksema een ander verhaal vertelt dan de andere drie sprekers. Volgens haar heeft het weghalen van katten geen effect. Dan is het voor hem de vraag waarom de katten weggehaald moeten worden.

Ook merkt mevrouw Hoeksema op dat er steeds negatiever wordt gedacht over de jacht. Spreker vraagt waar die getallen vandaan komen, hij kent andere getallen: 93% van de Nederlanders staat positief tegenover bejaging.

Het is de ervaring van mevrouw Hoeksema dat, juist als vossen en katten uit het veld worden weggehaald, er een toename is te zien van het aantal hazen en konijnen wat uiteindelijk dus geen effect hebben. Hij vraagt waarom zij dat zegt.

Mevrouw Hoeksema licht toe dat de daadwerkelijke oorzaak van het achteruitgaan van soorten niet in de predatie ligt. De oorzaken liggen bij de mens.

Het heeft wel zin om de katten weg te halen uit het buitengebied. Het is wel symptoombestrijding omdat het niet de oorzaak is van de achteruitgang van de biodiversiteit. Er moet wel voor diervriendelijke methoden worden gekozen. Het lijkt haar goed dat de dieren worden afgevangen in het buitengebied en dat wordt ingezet op voorlichting en andere preventieve methoden. Maar jacht is niet de oplossing en heeft niet kunnen aantonen dat de weidevogels ineens flink in aantal toenamen. De jacht is ook niet in samenspraak met de zorgplicht, in eerste instantie moet altijd gekeken worden naar diervriendelijke methoden als die mogelijk zijn. En die zijn mogelijk. Daarom heeft zij aangegeven dat daarnaar gekeken moet worden.

In de afgelopen week stonden er over de jacht veel berichten uit de samenleving in de media. Eén petitie is 27.000 keer ondertekend, terwijl het merendeel van de Nederlanders de petitie waarschijnlijk niet heeft gezien. Zij kan zich niet vinden in het feit dat 90% van de Nederlanders voorstander van de jacht zou zijn en zou de uitkomsten van dat onderzoek willen zien.

Mevrouw Krijgsman komt terug op de opmerking van mevrouw Strootman dat campinghouders soms zelf het jachtgeweer pakken. Zij vraagt of ook uit andere gebieden, bijvoorbeeld stedelijke gebieden, signalen komen dat katten bejaagd worden omdat mensen denken dat het jagen op katten mag als ze verwilderd zijn, terwijl ze dit misschien helemaal niet zijn.

Mevrouw Radstake merkt op dat veel kattenhaters die een luchtbuks hebben wel eens schieten op katten die zich buiten de tuin bevinden. De kat kent geen grens van de achtertuin. Dat zijn ongecontroleerde slachtoffers, het zijn vaak huiskatten.

De heer Westerlaken memoreert dat de heer Van der Velden sprak over enige vertraging in de besluitvorming van GS en vraagt om een toelichting hierop.

Hij vraagt of bekend is wat katten doen nadat ze gecastreerd en gechipt zijn en teruggezet worden in de natuur. De kat verliest immers niet zijn aard.

De heer Nuissl bevestigt dat het beheerplan is vastgesteld in de bestuursvergadering van december 2019. De provincie moet capaciteit vrijmaken voor het opnieuw opstellen van alle ontheffingen op basis van een faunabeheerplan. Die was toen niet beschikbaar. Er zat daarom een half jaar tussen de vaststelling van het Faunabeheerplan en de daadwerkelijke vaststelling en goedkeuring door GS. In reactie op de vraag van de heer Westerlaken of er sprake was van verschillen in inzicht laat de heer Nuissl weten dat dat niet het geval was.

Mevrouw Radstake licht toe dat, op het moment dat door castratie/sterilisatie de hormonen weg zijn, de katten veel beter in hun leefgebied blijven omdat er geen noodzaak is om kilometers te lopen naar krolse poezen. Ook worden de katten wat bezadigder en vangen zij veel minder prooidieren. De cijfers zijn gebaseerd op het onderzoek van Knol. De heer Knol zegt in zijn inleiding dat de cijfers niet te extrapoleren zijn voor heel Nederland omdat de aantallen veel te klein zijn. Toch zijn deze cijfers de basis van het Faunabeheerplan.

De heer Westerlaken wijst erop dat ervan uitgegaan wordt dat alleen katten die op de erven gevangen worden gecastreerd/gesteriliseerd en gechipt worden. Eerder werd ook genoemd dat katten uit natuurgebieden weer teruggezet worden in de nabijheid van natuurgebieden.

Mevrouw Radstake stelt dat dit laatste juist niet het geval is.

De heer Hazeleger memoreert dat mevrouw Hoeksema de schuld voor een deel bij de intensieve veehouderij in Nederland legt. Maar boeren die de grutto van harte welkom heten op hun land, het land ervoor afzetten en speciale maaischema's aanhouden, houden daarmee op omdat vossen 's avonds alsnog schade toebrengen. Dit wordt ondersteund door onderzoeken die de Faunabeheereenheid aanhaalt. Hij vraagt of mevrouw Hoeksema bekend is met de ervaringen van de boeren die het in feite op haar manier doen en of zij erkent dat er onderzoeken liggen die wijzen op de ernstige gevolgen van predatie. Schiermonnikoog is daarvan een goed voorbeeld.

Mevrouw Hoeksema stelt dat er ook methodes zijn, het plaatsen van schrikdraad en het afvangen via TNRC, die eenzelfde effect hebben maar dan op een diervriendelijke manier en geaccepteerd door de maatschappij. Zij stelt voor om in eerste instantie dergelijke methoden aan te hangen.

De heer De Droog is benieuwd naar de redenering van mevrouw Hoeksema. De hoofdoorzaak ligt volgens haar bij de mens, spreker is het hiermee eens, en er moet gewerkt worden in de richting van mens en dier die samenleven met de natuur. Het klinkt echter soms alsof het zonder beheer zou kunnen en alsof de natuur een evenwicht zou vinden als het losgelaten zou worden en als alleen naar grenzen gekeken zou worden. Hij vraagt of mevrouw Hoeksema het ermee eens is dat er iets aan beheer gedaan moet worden en vraagt op welke manier dit zou moeten gebeuren.

In het stuk van de Faunabeheereenheid staan vooral per soort zaken beschreven. Spreker vraagt of de Faunabeheereenheid aandacht heeft voor de onderlinge samenhang van de soorten, waarbij er niet alleen per soort gekeken wordt maar in samenhang.

De heer Van der Velden benadrukt dat het plan niet veranderd zou moeten worden omdat het een zorgvuldig evenwicht is. Hij vraagt of dit volgens de Faunabeheereenheid meer een ecologisch evenwicht betreft dan een politiek evenwicht.

Mevrouw Hoeksema benadrukt dat beheerd moet blijven worden. Daarbij moet altijd voor de meest diervriendelijke oplossing worden gekozen. De hoofdoorzaken liggen bij de mens, er blijft te weinig ruimte over voor weidevogels en er zijn te veel andere omstandigheden waardoor de vogels verstoord worden. Dat betekent dat er een disbalans is tussen soorten, de weidevogels zijn in de minderheid ten opzichte van bijvoorbeeld de zwerfkatten. Men redt het zeker niet met alleen beheer, al zou alles afgeschoten worden, dan is er nog niet genoeg voedsel voor de beesten en niet genoeg leefgebied. Zij is voorstander van het eerst aanpakken van de hoofdoorzaken in combinatie met een diervriendelijke methode om de soorten weer in evenwicht te brengen.

De heer Van der Velden antwoordt dat er uiteraard naar de onderlinge samenhang van de soorten gekeken wordt, het verkrijgen van een ecologisch evenwicht is het meest belangrijks. De mens heeft dat verstoord en het is dus de taak van de mens om dat zo goed mogelijk weer in evenwicht te brengen. Er wordt bekeken welke soorten baat hebben bij beheer of geen beheer.

In reactie op de tweede vraag antwoordt hij dat het vooral een politiek evenwicht is. Het plan is unaniem goedgekeurd door het breed gedragen bestuur. Hij vreest dat, als aan het plan getornd wordt, er een discussie over dat evenwicht komt.

De heer Van Deún komt terug op een opmerking van mevrouw Radstake. Er wordt €600 per gruttokoppel uitgegeven. Hij informeert of dit bedrag alleen voor de provincie Utrecht is. Mevrouw Hoeksema noemde de zorgplicht uit de Wet natuurbescherming. Hij vraagt of zij bedoelt dat die strijdig is met het Faunabeheerplan

Mevrouw Radstake antwoordt dat het €600 per gruttopaar is voor de provincie Utrecht. Landelijk wordt er meer uitgegeven per gruttopaar.

Mevrouw Hoeksema licht toe dat de zorgplicht ervan uitgaat dat er altijd gekozen moet worden om zo te werken dat voorkomen wordt dat dieren in het wild, ongeacht welke soort en ongeacht of het gaat om een populatie of een individueel dier, gedood of verwond worden. Daarnaast staat in de Wet natuurbescherming beschreven dat er een faunabeheerplan moet komen. Zij is hier ook vóór, maar er wordt nergens beschreven dat gekozen moet worden voor afschot. Daarom benadrukt zij dat de zorgplicht van de Wet natuurbescherming gevolgd moet worden en voor diervriendelijke methoden gekozen moet worden. Het is bijvoorbeeld krom dat de knobbelzwaan in de EU-Vogelrichtlijn beschreven staat als beschermde soort, terwijl ze veelvuldig afgeschoten wordt. Daar komt discussie over. Daarom moet men ervoor kiezen dat het beleid zo wordt ingericht dat het zoveel mogelijk aansluit op de Wet natuurbescherming.

De voorzitter dankt de vier sprekers voor hun inbreng.

De voorzitter memoreert dat een groot aantal fracties schriftelijke vragen heeft ingediend over het Faunabeheerplan. GS hebben hier schriftelijk op geantwoord.

De voorzitter geeft de fracties de gelegenheid om nadere vragen te stellen waarna de gedeputeerde de gelegenheid krijgt om zaken toe te lichten.

Mevrouw Hoek vindt het jammer dat alleen over katten gesproken is, alleen knobbelzwanen en vossen zijn even genoemd. Zij is van mening dat dieren niet afgeschoten moeten worden, er moet anders met dieren worden omgegaan.

Misschien zou de provincie zaken als castratie/sterilisatie moeten betalen.

De heer Hazewinkel is het, wat de katten betreft, eens met wat in het Faunabeheerplan staat.

Hij is blij met het antwoord op de vraag over invasieve exoten, er gaat echt wat gebeuren.

Hij maakt zich zorgen over de vraag of de provincie de ontwikkeling rond de knobbelzwanen helemaal in beeld heeft. In het Faunabeheerplan staan oude cijfers. Uit actuele cijfers blijkt een enorme ontwikkeling in het aantal knobbelzwanen, die gaan meer schade veroorzaken dan de ganzen op het moment doen. Hij vraagt de gedeputeerde hoe ervoor gezorgd wordt dat de provincie besluiten neemt op basis van actuele cijfers.

De heer Schipper laat weten dat de SP het Faunabeheerplan een klinische beschrijving vindt van wat er gaat gebeuren. Een citaat: 'BIJ12 Faunazaken raadt aan om preventieve maatregelen samen met afschot toe te passen om zo een landschap van angst te creëren.' Hij vraagt of dit het politieke evenwicht is dat bereikt is en informeert of de gedeputeerde hierachter staat.

In reactie op de vorige spreker verwijst hij naar pagina 83 van de evaluatie, waar staat dat er sinds 1990 sprake is van een significante toename van het aantal broedende knobbelzwanen. De groei is in 2015 afgevlakt, waarna de populatie langzaam weer afneemt. De laatste tien jaar betreft dat een significante afname. Hij vraagt waarom er dan toch wordt gekozen voor afschot.

De SP is tegenstander van het afschieten van katten. De jacht moet tot het allernoodzakelijkste worden beperkt, alleen als de volksgezondheid of grote schade aan de orde is.

De heer Hazeleger erkent dat deze cijfers in het plan staan. Maar als men de actuele cijfers ziet, BIJ12 houdt de cijfers bij, dan is te zien dat het aantal knobbelzwanen weer toeneemt, wat klopt met de beelden uit Lopik waar het aantal behoorlijk uit de hand loopt.

De heer Van der Steeg vraagt wat er in feite over het Faunabeheerplan gezegd kan worden, het plan is inmiddels goedgekeurd. Hij herhaalt zijn eerste schriftelijke vraag: zouden PS voortaan, net als in Limburg en Groningen, een faunabeheerplan eerder kunnen bespreken, nog voordat GS het plan goedkeuren? Aan alles is te merken dat het onderwerp leeft bij de fracties maar ook buiten de Provinciezaal. Op dat moment zou een bespreking er meer toe doen.

In de eerste termijn stelde mevrouw Van Elteren een vraag over wilde zwijnen, de dieren zou een kans gegeven moeten worden in de provincie. De PvdD ondersteunt dit van harte. In de beantwoording staan echter allerlei redenen waarom men dat niet moet willen en er wordt voorbijgegaan aan de positieve bijdrage die wilde zwijnen kunnen leveren. Universiteit Wageningen heeft niet voor niets de Utrechtse Heuvelrug als geschikt leefgebied genoemd op de kanskaart. Zwijnen leveren namelijk een positieve bijdrage aan de biodiversiteit en daarnaast kunnen ze een stimulans geven aan de lokale economie. Spreker dringt daarom nogmaals aan op het herzien van het beleid rond wilde zwijnen maar ook grote hoefdieren.

Ten aanzien van het afschot van katten geeft de gedeputeerde aan dat een pilot tot de mogelijkheden behoort. Hij vraagt de pilot met betrekking tot TNRC te starten, het socialiseren van kittens en de reallocatie in minder gevoelig gebied. Daarnaast is het goed om eigenaren voor te lichten en bewustwording te creëren zodat voorkomen wordt dat een kat gaat zwerven. Ongeveer tien jaar geleden had de provincie een campagne met betrekking tot eigenaren van recreatieterreinen, wellicht kan die weer gebruikt worden.

De heer Dinklo vraagt in welk opzicht het toelaten van wilde zwijnen op de Utrechtse Heuvelrug goed is voor de economie.

De heer Van der Steeg merkt op dat onderzoek laat zien dat 76% van de bevolking graag groot wild in de natuur ziet. Uit enquêtes op de Heuvelrug blijkt dat er €102 miljoen direct te relateren valt aan de aanwezigheid van groot wild, zie bijvoorbeeld 'Wild van de economie' van Tom Bade.

Onlangs heeft de provincie ontheffing gegeven voor het ook 's nachts jagen op vossen ondanks dat de rechter de provincie Groningen hierop juist heeft teruggefloten. Er worden grofweg twee argumenten gegeven, weidevogels en kippen. Maar volgens de PvdD zijn er de afgelopen jaren geen schademeldingen geweest van kippenboeren en de Utrechtse data ten aanzien van weidevogels ontbreken. Hij vraagt GS de ontheffing in te trekken.

De PvdD heeft artikel 47-vragen ingediend ten aanzien van het afschot van knobbelzwanen. De fractie wacht de beantwoording af, tenzij de gedeputeerde bereid is om in de vergadering mee te delen dat zij de ontheffing gaat intrekken.

Het Faunabeheerplan is voor de PvdD meer een fauna-afschotplan. Daarmee dient het wel de doelstelling, de heer Schipper refereerde er al aan, zoals die in de ontheffing van de knobbelzwanen gelezen kon worden om 'een landschap van angst te creëren'. Spreker constateert in het plan een schrijnend automatisme om bij knelpunten tussen mens en dier te schieten in plaats van vol in te zetten op de vraag hoe in harmonie samengeleefd kan worden. Met het plan wordt de provincie een provincie van angst. Men leeft tegenwoordig in een land van codes: de heer Van der Steeg roept symbolisch code rood uit voor de provincie.

De heer Dinklo gaf aan dat het zijn ervaring is dat, als men predatie uit het veld haalt, populaties zullen toenemen. Als deze woorden kloppen, begrijpt de heer Van der Steeg hieruit dat ook de predatie van jagers uit het veld gehaald moet worden.

De heer Van Deún stelt de volgende twee aanvullende vragen.

De halsbandparkiet schijnt schade aan te richten in de fruitteelt, met name de appels. In 2017 is €835 aan schade uitbetaald. Toch staat in het Faunabeheerplan 'verjagen en ondersteunend afschieten' en worden dus halsbandparkieten afgeschoten vanwege een schade van €835. Hij vraagt of dit proportioneel is.

De heer Hazeleger vraagt of de heer Van Deún het niet proportioneel vindt dat er wordt bejaagd of dat hij het uitgekeerde schadebedrag te laag vindt.

De heer Van Deún bedoelt niet de proportionaliteit van het bedrag. Het bedrag is heel laag. Hij vraagt zich af of het schadebedrag een legitimatie is voor het afschieten van parkieten.

In het plan wordt gesproken over het afvangen van mezen. Aan de andere kant is men in het land druk bezig om mezenkasten op te hangen om de processierups te bestrijden. Hij vraagt hoe deze twee zaken zich tot elkaar verhouden.

De heer De Heer heeft een dubbel gevoel bij faunabeheer. De vaststelling van het Faunabeheerplan is een bevoegdheid van GS, PS zouden niet moeten morrelen aan een breed gedragen compromis. Aan de andere kant zouden PS zich wel moeten bemoeien met de faunabehevraagstukken die in de maatschappij ter discussie staan. Spreker is daarom blij met de bespreking van het plan. De gewoonte bestaat dat de provincie en de Wildbeheereenheid in januari een minisymposium organiseren. Dit jaar vond dit geen doorgang. Hij stelt voor om dit volgend jaar weer te doen en om dan alle vraagstukken die in de vergadering ter discussie staan te agenderen, bijvoorbeeld de katten, zwanen en smienten.

Hij vraagt de gedeputeerde of de provincie een pilot van TNRC kan betalen, te beginnen bij het weidevogelgebied in Eemland. Hierop zou een nieuwe publiekscampagne kunnen volgen, zoals dit twee periodes geleden is gedaan naar aanleiding van het plan van aanpak Dierenwelzijn.

In de afgelopen twee jaar heeft hij driemaal een poging gedaan om ganzenschade en ganzenbeheer geagendeerd te krijgen. Dit was telkens niet mogelijk. Begin 2021 komt de evaluatie en die zou goed besproken moeten worden. De knobbelzwanen en smienten kunnen dan ook besproken worden.

Mevrouw Krijgsman kan zich aansluiten bij de fracties die aangaven dat het Faunabeheerplan weliswaar door GS wordt vastgesteld, maar dat de Staten hier toch graag over spreken. In het plan wordt wel wat makkelijk gedacht over de jacht. Soms is dat nodig, maar er zijn veel andere oplossingen mogelijk, zoals dat wat de Stichting Zwerfkatten doet. Uit eigen ervaring weet zij dat het wegvangen goed verloopt. Zij vraagt of er een proef gedaan kan worden waarbij een paar jaar gestopt wordt met de jacht op katten en de Stichting Zwerfkatten haar werk doet.

Wat de zwanen en vossen betreft, heeft de rechter andere provincies al teruggefloten. Dit mag niet. Zij vraagt waarom de gedeputeerde denkt dat afschot wel mag in Utrecht.

De heer De Droog memoreert dat D66 in 2019 is begonnen met het stellen van technische vragen over het onderwerp. Hij is blij dat dit in de vergadering besproken kan worden.

Het is goed om te lezen dat de samenstelling van het bestuur al een zeker evenwicht beoogt. Hij sluit zich aan bij de uitspraken van de SP, het plan komt redelijk kil over. Maar men moet zich realiseren dat het Faunabeheerplan het sluitstuk is van het totale provinciale beleid, dit ook met het oog op wat de ecooloog naar voren bracht. De provincie werkt aan natuurinclusieve landbouw, aan steden die vergroenen, aan klimaatadaptatie. De provincie draagt dus op veel beleidsaspecten bij aan dat wat de Staten belangrijk vinden. Dit eindigt met de vraag hoe wordt omgegaan met beheer. Wat D66 betreft eindigt dit op een soort politieke zijtafel, vandaar zijn vraag of het een politiek of ecologisch evenwicht betreft. Het is een soort politiek evenwicht. D66 hecht eraan dat, als dergelijke complexe afwegingen gemaakt worden, die in het politieke debat terechtkomen zodat de afwegingen in de Staten op een soort verantwoording kunnen rekenen. De keuze kan gemaakt worden om het Faunabeheerplan als geheel te bediscussiëren, maar in aansluiting op de PvdD stelt D66 voor om eens per jaar met de Faunabeheereenheid in gesprek te gaan over wat er gebeurt, welke keuzes er zijn gemaakt, welke afwegingen er worden gemaakt. De Staten kunnen dan tussentijds beter afstemmen op wat er gebeurt. Breed in de commissie is te horen dat dit zo diervriendelijk mogelijk moet. Het debat is erbij gebaat als het meer in de commissie betrokken wordt. Hij hoopt dat de Faunabeheereenheid hiervoor open staat en vraagt of GS dit ondersteunen.

De heer Dinklo wijst erop dat wettelijk geregeld is dat GS het plan vaststellen. Hij is van mening dat PS zich daaraan moeten houden. De heer De Droog wil in feite een uitbreiding van de taken van PS.

De heer De Droog erkent dat dit het wettelijke kader kan zijn. Dat hoeft echter niet te betekenen dat het politieke debat naar de zijlijn wordt verplaatst. Als het de bevoegdheid van GS is, kunnen PS er nog altijd over debatteren zodat GS de uitkomst mee kunnen nemen bij de verdere uitwerking. Ook de heer Schipper is van mening dat het onderwerp vaker bediscussieerd zou moeten worden en steunt het voorstel om het jaarlijks goed te bespreken. De Staten kunnen immers niet voorbijgaan aan het maatschappelijke debat. Het is een bevoegdheid van GS, maar de Staten zijn er ook om GS bij te sturen als dat noodzakelijk is.

De heer Westerlaken licht toe dat het CDA geen vragen stelde aan GS omdat het meent dat het Faunabeheerplan een uitstekende neerslag is van wat wettelijk bepaald is en dat de Faunabeheereenheid de opsteller en uitvoerder is van het plan. GS toetsen slechts of het past binnen de door de provincie gestelde regels. Hij benadrukt dat het geen plan van GS is. Dit alles is de uitvoering van de Wet natuurbescherming. De Staten kunnen hier alleen invloed op uitoefenen bij het opstellen van de Natuurvisie en de Verordening natuur en landschap. Hij is blij dat de Faunabeheereenheid dit opstelt en uitvoert, hij is er voorstander van om de discussie over te laten aan een eenheid die dit 'uitpoldert' zoals men dat in Nederland gewend is.

De heer Van der Steeg vraagt of de vorige spreker het met hem eens is dat GS en PS de kaders meegeven om tot een dergelijk Faunabeheerplan te komen. GS verleent goedkeuring. In die zin kunnen GS en PS richtinggevend zijn.

De heer Westerlaken wijst erop dat in de inleiding op het stuk door GS wordt uitgelegd op welke wijze het Faunabeheerplan tot stand komt. PS stellen de kaders middels de Natuurvisie en de Verordening natuur en landschap. PS komen dus eens in de zoveel tijd aan de beurt.

De heer Van der Steeg heeft dit gelezen. Hij vroeg dit in reactie op de opmerking van het CDA dat het plan aan GS overgelaten zou moeten worden en dat PS hier niet frequenter over zouden hoeven spreken. Daarbij zou overigens het maatschappelijk debat meegenomen kunnen worden.

De heer Westerlaken benadrukt dat het Faunabeheerplan is 'uitgepolderd' in de Faunabeheereenheid en dat hij blij is dat zij dit doen. Hij wordt graag bewaard voor elk jaar discussies en debatten. Hij laat dit bij GS, die dit doen aan de hand van de kaders die PS stellen.

De heer De Heer stelt dat niet alles 'uitgepolderd' is. Eén van de partijen heeft een kanttekening geplaatst bij de katten. Die discussie zou de provincie met de Wildbeheereenheid moeten voeren.

De heer Westerlaken heeft geen moeite met het treffen van meer preventieve maatregelen. Als de Staten het Faunabeheerplan een kans willen geven, dan moet er niet een jaar lang in de Staten over gesproken worden maar moet de Faunabeheereenheid ermee doorgaan. Hij is het ermee eens dat gesproken wordt over de problematiek rond zwervende huiskatten en verwilderde katten.

De heer De Droog vult aan dat het onderwerp complex is. De Staten kunnen het aan de zijlijn zetten, maar als men dit niet frequent met elkaar doorneemt en de complexiteit op tafel durft te leggen, dan eindigt het in simplistische debatten met veel welles/nietes. Met de complexiteit wordt ook de rol van de Faunabeheereenheid onderkend.

De heer Dinklo sluit zich aan bij de heer Westerlaken. In de inleiding schrijven GS dat het Faunabeheerplan is opgesteld door de Faunabeheereenheid en dat GS alleen toetsen.

De vele maatschappelijk vragen werden genoemd. Hij is van mening dat de maatschappelijke acceptatie van de jacht de laatste jaren is gestegen. Hij noemde al de cijfers van de Jachtvereniging en benadrukt dat het groter worden van de maatschappelijke weerstand niet in overeenstemming is met de werkelijkheid. De jacht heeft een lange traditie en in het Faunabeheerplan zou hier zoveel mogelijk ruimte aan gegeven moeten worden. GS maken de keuzes hierover, in samenspraak met de vrijstellingen en ontheffingen die de Faunabeheereenheid aanvraagt.

Persoonlijk is spreker van mening dat jagers de beste natuurbeheerder zijn. Ze doen het vrijwillig, zonder vergoeding en met veel eerbied voor het instandhouden van de populaties. Een jager heeft er niets aan als populaties verdwijnen.

Mevrouw Van Gilse vraagt of de afspraken in het Faunabeheerplan goed uitgevoerd kunnen worden. Zijn hiervoor de juiste middelen voor handen, worden goede en genoeg ontheffingen verleend, staan er niet te veel voorwaarden in waardoor afspraken niet gehaald kunnen worden?

Mevrouw Van Elteren brengt naar voren dat het Faunabeheerplan bij de fracties en in de samenleving veel vragen oproept. Een aantal vragen heeft GroenLinks in de eerste termijn gesteld. De beantwoording is vrij uitgebreid maar roept in veel gevallen juist meer vragen op.

- De kern in de vragen is dat haar fractie de afspraken in het coalitieakkoord ten aanzien van het faunabeheer niet of onvoldoende terugziet. Zij vraagt wanneer dat wel gebeurt. Een citaat uit het coalitieakkoord: 'Wij vinden het belangrijk dat faunabeheer allereerst gebruik maakt van preventieve methoden. Mocht dit onvoldoende resultaat opleveren, dan bereiken we de benodigde reductie van aantallen op een zo diervriendelijk mogelijke manier.' Dat betekent dat de provincie niet op dezelfde manier kan doorgaan, er moeten dingen veranderen. Zij heeft de indruk dat er te snel tot afschot wordt overgegaan. Dat is hoe het de afgelopen jaren is gegaan. GroenLinks wil hier een andere wind zien waaien want jacht is een eindstation en geen vertrekpunt. De fractie vindt het dan ook bijzonder lastig dat het Faunabeheerplan al is vastgesteld en dat PS geen mogelijkheid hebben om hier hun kaderstellende rol te pakken. Hiertoe is wel aanleiding. Zij vraagt de gedeputeerde op welke manier zij de kaderstelling bij dit onderwerp aan PS kan voorleggen, welke mogelijkheden er zijn om een wijziging van het plan aan PS voor te leggen of dat GS met een eigenstandig al dan niet herzien bestaand beleid komt op basis waarvan ontheffingen al dan niet verleend worden en dit vervolgens voorlegt aan PS.
- GroenLinks sluit zich aan bij de wens van D66 als het gaat om het regelmatig bespreken van faunabeheer. Het is gebleken dat dit nodig is en dat er veel onduidelijkheden zijn.

Zij merkt op dat zij zich vanwege de tijd zal beperken tot drie actuele vragen.

- De jacht op katten: in de beantwoording wordt gesteld dat de noodzaak om in te grijpen onderbouwd wordt door een artikel van juristen Trouwborst & Somsen en een intern rapport van Knol in opdracht van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging. In hoofdstuk 1.1 staat: 'Dit onderzoek is gezien de geringe omvang en het specifieke karakter niet representatief voor Nederland.' Toch worden de cijfers van het vermeende aantal zwervkatten met hun prooidieren geëxtrapoleerd en gebruikt als zouden dit voor de provincie Utrecht en heel Nederland representatieve aantallen zijn. Het rapport Knol is een studie met 39 katten op Schiermonnikoog. Zij vraagt hoe het kan zijn dat dit een geldige onderbouwing is en of het klopt dat men eigenlijk niet weet hoe groot het probleem van de verwilderde kat precies is. Verder wordt gesteld dat pilots elders in het land, bijvoorbeeld in Zeeland, nog lopen en niet duidelijk is in hoeverre zij een bewezen alternatief zijn voor afschot. Er is nog geen landelijke registratieplicht voor katten en daarom zijn GS voornemens om het advies van de Faunabeheereenheid te volgen. Haar fractie vindt dit geen overtuigend argument. Er worden al lang katten geschoten in de provincie Utrecht en de laatste jaren alleen maar meer en toch zijn er nog te veel verwilderde katten. Sterker nog, tussen 2012 en 2017 worden jaarlijks bij tellingen ongeveer dezelfde aantallen geteld. Zij vraagt wat het effect is en of dit inzichtelijk te maken is. Er zijn wel succesvol afgeronde pilots in de provincie Zuid-Holland, hier wordt TNCR binnen de bebouwde kom op sommige plekken al tientallen jaren toegepast. Het is niet iets nieuws. Zij vraagt wat de provincie tegenhoudt om in Utrecht de aanpak om te gooien, net zoals in vrijwel elke andere provincie in Nederland. Zij meent dat er op zijn minst begonnen moet worden met een pilot, samen met de Faunabeheereenheid en dierenbeschermingsorganisaties als Dierenlot en Stichting Zwervkatten. Daarbij kan gekeken worden naar een breed pakket van maatregelen, zoals TNRC, het wegvangen en socialiseren van kittens, voorlichting over verantwoord huisdierbezit zoals een chip en het neutraliseren van katten, maar ook aandacht voor boerderijkatten en hoe daarmee moet worden omgegaan. Zij vraagt of de gedeputeerde kan toezeggen dat de provincie Utrecht toewerkt naar het reduceren van het aantal verwilderde katten op een diervriendelijke manier en dat zij op korte termijn in gesprek gaat met de betrokken organisaties om een plan van aanpak te schrijven en een pilot te starten.

- Ook blijkt dat van de geschoten katten er niet één gecontroleerd wordt op een chip. Zij schrok hiervan. Mensen doen hun best en laten hun kat chippen, maar als de kat wegloupt, kan hij geschoten worden en komt men er nooit meer achter wat er met de kat is gebeurd. Zij vraagt of dit geen verplichting kan worden bij het verlenen van de ontheffing. In dit kader heeft de fractie gevraagd of GS bereid zijn om bij het ministerie te pleiten voor een landelijke chipplicht en het versneld uitvoering geven aan de motie Moorlag. Hierop kwam geen duidelijk antwoord.
- Er is veel media-aandacht geweest voor de ontheffingen voor de knobbelzwanen. De Stop de kogel voor zwanen! - petitie is inmiddels 3.700 keer ondertekend. Zij sluit zich aan bij de PvdD en vraagt of GS bereid zijn om de ontheffing in te trekken. Niet alleen vanwege het gebrek aan onderbouwing in het Faunabeheerplan, het gebrek aan draagvlak in de maatschappij maar ook omdat er veel bezwaarschriften zijn ingediend, onder andere door de Faunabescherming, Fauna4Life en Animal Rights. Zij vraagt wat de rechterlijke uitspraken in andere provincies betekenen voor de ontheffingen in de provincie Utrecht, of daar rekening mee gehouden wordt.
- Wat de inzet van preventieve middelen betreft: als ontheffing kan worden verleend, eist GroenLinks dat in de voorschriften wordt opgenomen dat er eerst minimaal twee preventieve middelen worden ingezet. De Faunabeheereenheid heeft aangegeven zich in deze beheerplanperiode in te zetten voor de verbetering van de registratie van preventieve maatregelen per uitgevoerde actie. De inzet lijkt te zijn dat zij hun best gaan doen, maar geen garanties geven. Zij vraagt de gedeputeerde waarom de provincie de centrale registratie niet verplicht. Het eerst inzetten op preventie en het aantoonbaar maken van de inzet per uitgevoerde actie lijken een voorwaarde voor een goede uitvoering van het beleid. Zij hoort graag hoe ervoor gezorgd kan worden dat de preventieve maatregelen optimaal benut worden, zodat men er zeker van is dat minimaal het verplichte wordt gedaan voordat tot afschot over wordt gegaan. Zij informeert of een schadepreventieplan een optie is, hieraan zouden middelen om schade duurzaam te voorkomen gekoppeld moeten worden. Ook hier is voorkomen beter dan genezen.

De voorzitter vindt het lastig dat uitgebreid gediscussieerd wordt over een onderwerp dat volgens haar niet de bevoegdheid is van PS.

De voorzitter geeft het woord aan de gedeputeerde voor de beantwoording van de vragen.

Gedeputeerde Bruins Slot dankt de insprekers voor hun bijdrage. Zij laten zien dat het onderwerp mensen aan het hart gaat, dat de dilemma's emoties kunnen oproepen. Het gaat hier om de balans tussen het voorkomen van schade aan de natuur en gewassen en het zorgen voor een gunstige staat van instandhouding of het beschermen van dierenwelzijn. Daarbij is een specifieke taakverdeling. In de provinciale Natuurvisie die eind 2016 is vastgesteld is faunabeheer in pijler 5 opgenomen. Bij het zoeken naar de balans gaat het er ook om dat dit onderbouwd is in de beleidskader Wet natuurbescherming en in de Verordening natuur en landschap. Die kaders hebben de Staten zelf vastgesteld. Binnen de afwegingen in die drie documenten moet het Faunabeheerplan worden gemaakt. De opdracht die de Faunabeheereenheid heeft gekregen is een wettelijke opdracht volgens de Wet natuurbescherming, ook is wettelijk vastgelegd dat GS het plan moeten goedkeuren. De taak en de functie die PS hebben zijn verwerkt in de beleidsvisie Natuur, in het beleidskader Wet natuurbescherming in paragraaf 3.3. Daarnaast heeft zij eerder toegezegd dat zij begin 2021 een brief naar de Staten zal sturen met de alternatieven en de mogelijkheden voor preventie. Ook als het gaat om de ontheffing is altijd eerst de eis dat aan preventieve maatregelen wordt gedaan en dat er wordt gekeken naar alternatieve maatregelen. In het systeem is belangrijk dat de Faunabeheereenheid die taak heeft gekregen. Het is goed dat er een verdere vermaatschappelijking heeft plaatsgevonden van de Faunabeheereenheid met Utrechts Landschap, Natuurmonumenten en de Dierenbescherming. Die zorgt ervoor dat de belangenafweging breed wordt gedaan. Begin 2021 zullen de Staten ook de driejaarlijkse voortgangsrapportage Natuur ontvangen, naar aanleiding van de Natuurvisie. In die voortgangsrapportage wordt verder ingegaan op de wijze waarop het faunabeheer plaatsvindt, het evenwicht tussen het bevorderen van de soorten en het

bestrijden van soorten die onevenredige schade veroorzaken. Met de alternatieven en de voortgangsrapportage Natuur wordt dus al tegemoetgekomen aan de fracties die aangaven vaker hierover in gesprek te willen gaan.

- Symposium

De heer De Heer gaf het belang aan van het weer organiseren van een symposium. Dit trekt altijd een breed publiek. Vanwege de coronacrisis is het symposium begin 2020 niet doorgegaan. De gedeputeerde is ook van mening dat begin 2021 een mini-symposium georganiseerd moet worden. In overleg met de Faunabeheereenheid kan worden besproken welke onderwerpen daar aan bod moeten komen. Het is een goede plek om het gesprek verder te voeren.

- Evaluatie ganzen

Zoals eerder aangegeven onder agendapunt 1.3 zal de gedeputeerde eind 2020 of begin 2021 de Staten een brief sturen over de ganzen evaluatie.

- Halsbandparkieten

De heer Van Deún vraagt hoe de halsbandparkiet een plek kon krijgen in het Faunabeheerplan. In de afgelopen jaren neemt het aantal halsbandparkieten heel snel toe in Nederland en in de provincie. Zij brengen schade aan aan de fruitoogst van telers. Het zijn kieskeurige eters. De schadecijfers zijn beperkt beschikbaar omdat het geen beschermde diersoort is. Er worden dus geen tegemoetkomingen voor verstrekt en als er geen tegemoetkoming is, wordt er minder gemeld en is het lastiger om een goed beeld van de schadecijfers te krijgen. Er wordt eerst ingezet op verjaging. Als het te erg wordt, kan er bij belangrijke fruitschade ondersteunend afschot plaatsvinden.

- Mezen

In reactie op de opmerking van de heer Van Deún geeft de gedeputeerde aan dat mezen niet bestreden worden.

- Knobbelzwanen

De gedeputeerde realiseert zich goed dat de vraag opkomt wat maakt dat in uitzonderlijke situaties de keuze wordt gegeven om onder voorwaarden tot afschot over te gaan. Het is natuurlijk het karakter van het Faunabeheerplan, het is vastgesteld door de Dierenbescherming, Utrechts Landschap, Staatsbosbeheer en LTO. Het is een advies van mensen aan GS op basis van de ecologie en de samenhang daarin. Het gaat allereerst om verjagen. Pas in uitzonderlijke gevallen waarbij veel knobbelzwanen bij elkaar zitten en zij echt schade aanbrengen, kan men tot afschot overgaan. De hierover gestelde artikel 47-vragen zal de gedeputeerde zorgvuldig beantwoorden. Het is een dilemma waarbij de schade aan de natuur en het dierenwelzijn elkaar raken.

De heer Van der Steeg kan de term 'uitzonderlijke situaties' niet goed duiden. De ontheffing voor het afschieten van de knobbelzwaan is nagenoeg provinciebreed afgegeven, er is niet geëxtrapoleerd naar specifieke gebieden of specifieke percelen.

Mevrouw Van Elteren mist in het Faunabeheerplan dat kleine zwanen, wilde zwanen en knobbelzwanen vaak in gemengde groepen voorkomen. Bij de jonge zwaan is de soort lastig te herkennen. Kleine zwanen en wilde zwanen zijn beschermde soorten, het opzettelijk doden, vangen of verstoren van deze diersoorten is verboden. Zij vraagt hoe bij een groep zwanen de knobbelzwaan verjaagd en geschoten kan worden, zonder dat de beschermde soorten erbij betrokken worden. Als voorbeeld noemt zij de Lopikerwaard, die is aangewezen als een key site voor de kleine zwaan. Mede in reactie op de opmerking van de heer Hazeleger merkt gedeputeerde Bruins Slot op dat er bij de knobbelzwanen inderdaad sprake is van een significante stijging van het aantal op basis van de cijfers van de watervogeltrend van Sovon. Dit betreft niet alleen de broedvogels, maar ook de niet broedende en overwinterende zwanen.

Zij licht toe dat zij het woord 'uitzonderlijk' anders bedoelde dan de heer Van der Steeg aangaf, zij bedoelde niet de plekken waar het in de provincie toegepast kan worden. De ontheffing is gegeven voor de hele provincie met uitzondering van de Wildbeheereenheden van Lage Vuursche en de Schaffelaar. Zij bedoelt dat het van belang is dat er eerst verjaagd wordt en dat gebruik gemaakt wordt van alle preventiemogelijkheden. Als er ergens vijftien knobbelzwanen bij elkaar zijn, mag er gebruik worden gemaakt van afschot. Dat mag maar in een zeer gering aantal gevallen.

Zoals mevrouw Van Elteren al aangaf, mag de ontheffing voor de knobbelzwaan niet voor andere zwanen gebruikt worden. Een jager is in overtreding als hij een kleine zwaan of wilde zwaan aanschiet. Jagers kunnen dan hun jachtakte verliezen. Zij zullen dus zelf zorgvuldig zijn. In de beantwoording van de artikel 47-vragen komt de gedeputeerde terug op de verdere vragen.

Gedeputeerde Bruins Slot vervolgt de beantwoording van de vragen.

- Vossen

Ook bij schade door vossen geldt dat er op een aantal punten geen sprake is van tegemoetkoming. Schades door vossen worden daarom veel minder gemeld. De verleende ontheffing voor vossen geldt voor een bepaalde periode.

Meerdere fracties vroegen of de ontheffing standhoudt voor de rechter. GS toetsen het Faunabeheerplan aan de geldende jurisprudentie, zo wordt nagegaan wat de rechter erover heeft gezegd. Dit betekent dat, als de Faunabeheereenheid een bepaalde wens aangeeft omdat die van belang geacht wordt om de balans in stand te houden, GS kunnen beslissen om geen ontheffing te verlenen omdat er jurisprudentie ligt die aangeeft dat het niet meer kan. Een voorbeeld hiervan zijn de smienten, de jurisprudentie gaf aan dat er een verminderde staat van instandhouding is. Dat maakt dat GS geen ontheffing zullen verlenen. De gewenste balans tussen het bewaken van schade aan de natuur en instandhouding van de soort slaat dan door naar de instandhouding van de soort. Er is in de vorige Statenperiode een rechtszaak geweest over de ontheffing van de provincie Utrecht voor het afschieten van vossen. De rechter gaf toen aan dat de door de provincie geformuleerde ontheffing stand kon houden. Dat maakt dat er weer een ontheffing voor vossen is verleend.

- Verwilderde katten

Dit zijn katten die geen huisbaas meer hebben, in de natuur leven en zich daar voortplanten. Dit dilemma roept sterke emoties op. Men wil de schade aan de natuur en gewassen beperken, aan de weidevogels en kleine zoogdieren, maar hier heeft men ook te maken met dierenwelzijn. Mevrouw Radstake gaf al aan dat aan de voorkant begonnen moet worden, namelijk met verantwoord huisdierenbezit. Er zijn veel katten die niet goed verzorgd worden door hun bazen. De provincie kan het Rijk nogmaals oproepen om hier meer werk van te maken. Zij acht het advies van de Faunabeheereenheid, om de verwilderde katten te blijven beheren, zwaarwegend. Tegelijkertijd moet naar alternatieven gezocht worden. Zij is voorstander van een pilot waarbij, in overleg met partners, bekeken wordt hoe met TNRC ervoor gezorgd wordt dat andere kennis en ervaring opgedaan kan worden. Dan krijgt men een beter beeld van de andere opties. Het is goed om te horen dat de Faunabeheereenheid heeft aangegeven dat zij hier graag aan willen meewerken. Ook moet weer werk gemaakt worden van communicatie en voorlichting bij onder meer recreatieterreinen, zoals de heer De Heer voorstelde.

De heer De Heer juicht de pilot van harte toe.

Hij wijst erop dat de provincie ooit een folder over katten heeft gemaakt, speciaal voor de bezoekers aan recreatieterreinen. Deze zou herzien en voor preventie gebruikt kunnen worden.

Mevrouw Van Elteren vindt het van belang dat de verantwoordelijkheid bij het Rijk gezocht wordt wat de landelijke chipplicht betreft. Zij vraagt of de gedeputeerde bij het ministerie wil pleiten voor het invoeren van de chipplicht en het versneld uitvoeren van de motie Moorlag.

Mevrouw Hoek memoreert dat de gedeputeerde allerlei plannen heeft. Zij wil niet afwachten tot men tot andere inzichten komt en pleit ervoor dat de gedeputeerde direct het besluit stopzet dat men met het afschot mag beginnen. Als dat niet gebeurt, zal iedereen zijn gang gaan, ook bijvoorbeeld zwanendrifters en illegale jagers.

De heer Droog constateert dat de gedeputeerde naar het Rijk verwijst ten aanzien van de chipplicht. Hij vraagt of de provincie dit niet zelf kan doen.

Gedeputeerde Bruins Slot wijst de heer De Droog erop dat bijvoorbeeld de landelijke chipplicht voor honden wettelijk geregeld is. Dat moet omdat een verplichting wordt opgelegd. Gemeenten kunnen dit wel vrijwillig invoeren, maar die hebben in hun Algemene Plaatselijke Verordening onvoldoende middelen om dit af te dwingen. Wil men een plicht opleggen, dan is er een wettelijke bepaling nodig. Het Rijk geeft wel eens aan dat gemeenten ergens vrijwillig mee kunnen beginnen. Maar op het moment dat er handhaving en toezicht nodig is, komt een gemeente niet verder. Er kan beter een eenduidig beleid worden opgemaakt door het Rijk. De gedeputeerde zal het verzoek voor een landelijke chipplicht bij het Rijk neerleggen. Misschien is het krachtiger dat de gedeputeerde aan andere provincies vraagt om samen dit verzoek te doen. Als mevrouw Van Elteren ermee akkoord gaat zou de gedeputeerde eerst willen nagaan hoe groot het draagvlak hiervoor is.

De heer De Heer sprak over de oude folder over verantwoord huisdierenbezit. Het was indertijd een effectief instrument dus het is zeker een idee om die te actualiseren. Er kan ook gekeken worden naar de inzet van social media, daarmee worden andere groepen bereikt.

De gedeputeerde antwoordt mevrouw Hoek dat zwanendrifiers verboden zijn. De gedeputeerde herinnert aan haar toezegging om te kijken naar een pilot met de partijen, waarbij gezocht wordt naar andere vormen van preventie en bestrijding van de verwilderde zwerfkat. Maar er ligt een zwaarwegend advies van de Faunabeheereenheid, waar zij ook gevolg aan wil geven.

De heer Van der Steeg dankt de gedeputeerde voor haar toezegging om een pilot TNRC te starten. Hij hoort graag hoe die ingevuld gaat worden. Ook vindt hij het positief dat het spoor van recreatie en voorlichting, folder en social media, wordt opgepakt.

Gedeputeerde Bruins Slot vervolgt de beantwoording van de vragen.

- Schadecijfers en onderzoeken

Het viel de gedeputeerde op dat er een veelheid aan bronnen is van onderzoeken, van Trouwborst, de Universiteit Wageningen, Schiermonnikoog. Door de sprekers en de Statenleden zijn breed onderzoeken en wetenschappelijke artikelen aangedragen uit Nederland en uit het buitenland. Zij benadrukt dat in de Utrechtse situatie niet van absolute aantallen gesproken kan worden maar van inschattingen. Er is dus niet tot in detail te zeggen hoeveel katten geen baas meer hebben en hoeveel schade zij veroorzaken. Mevrouw Radstake en de heer Van der Velden gaven aan dat er daadwerkelijk predatie plaatsvindt door dergelijke katten en dat dit een negatief effect heeft op andere diersoorten. Er is alleen een verschil van inzicht in hoe daarmee omgegaan moet worden. In reactie op de vraag van D66 of politieke vragen in een politiek gremium besproken kunnen worden licht de gedeputeerde toe dat het gaat om het bewaken van de balans tussen de schade aan de natuur en de staat van instandhouding van soorten. Er moet goed gekeken worden naar hoe dit verwerkt is. Dat is in de Natuurvisie en in het beleidskader van de Wet natuurbescherming gedaan. Als het om de politiek en faunabeheer gaat, dan komt er in 2021 een brief van de gedeputeerde over alternatieven en preventieve inzet. Een adviesraad Faunaschade werkt aan preventieve en alternatieve maatregelen. Ook wordt momenteel een pilot gestart om te komen tot een nieuw schadesysteem dat de nadruk legt op preventie. Er worden dus stappen gezet. Daarnaast komt de gedeputeerde met de voortgangsrapportage van het natuurbesluit, ook daarin staat de nodige informatie over het bewaken van de balans. Dat biedt ook een moment om over faunabeheer in gesprek te gaan.

Mevrouw Van Elteren herinnert aan haar vraag over de chips bij geschoten katten.

In reactie hierop stelt gedeputeerde Bruins Slot dat het goed zou zijn als er meer gebruik gemaakt zou worden van vangkooien. Hierin kunnen dan de chips afgelezen worden. Deze optie wordt in het Faunabeheerplan genoemd.

De heer Hazeleger herinnert aan zijn vraag over de actuele ontwikkelingen bij knobbelzwanen. Gedeputeerde Bruins slot licht toe dat het bij knobbelzwanen gaat om de in de provincie verblijvende zwanen en niet alleen om de broedvogels. Sovon geeft aan dat hun aantal, en dat van ongepaarde

zwanen en pleisteraars, significant is toegenomen. Sovon is de organisatie die dit zeer zorgvuldig bijhoudt voor de provincie.

De heer Hazeleger vraagt of van actuele cijfers gebruik gemaakt zal worden. In het Faunabeheerplan staan andere cijfers.

Gedeputeerde Bruins Slot stelt dat de provincie bij het afgeven van de ontheffingen altijd kijkt naar de meest actuele cijfers. In een groot aantal gevallen toetst de provincie zelf de cijfers.

De voorzitter rondt de bespreking van de Statenbrief af.

De voorzitter schorst de vergadering.

De voorzitter heropent de vergadering.

2.2 Statenvoorstel Programmaplan uitvoeringsprogramma versnelling woningbouw 2021-2024

De voorzitter memoreert dat de fracties de vragen in eerste termijn schriftelijk hebben ingediend. De vragen zijn beantwoord door GS. De voorzitter geeft de gedeputeerde de gelegenheid om de beantwoording aan te vullen, waarna de fracties kunnen reageren in een tweede termijn.

Gedeputeerde Van Muilekom merkt aan de vele vragen dat het onderwerp leeft bij de fracties. Het woningbouwtekort in de provincie Utrecht is zeer groot. Het college heeft de keuze gemaakt om daar een rol in te pakken. Het gaat erom dat er veel meer woningen gebouwd gaan worden, de ambitie is gebracht naar 10.000 woningen per jaar. Dat is een flink aantal maar de provincie zet zich hier volledig voor in. De woningzoekenden in de provincie moeten lang zoeken naar een betaalbare woning, in de sociale huur, middenhuur maar ook bij betaalbare koopwoningen. Er wordt echt geprobeerd dit tekort te beslechten. De focus wordt nadrukkelijk gelegd op een aantal grote projecten, bij voorkeur meer dan 500 woningen, omdat GS denken op die manier veel woningen te kunnen realiseren waarbij de 50% betaalbaarheid continu in het oog gehouden wordt. Dat wil niet zeggen dat andere projecten, gemeenten met kleinere woningbouwprojecten, niet meer gesteund worden. Enkele fracties vroegen hiernaar. GS gaan daarmee door in de lijn van de afgelopen jaren. Daarbij is wel gezegd dat er gekeken wordt naar woningbouwplannen vanaf 50 woningen, dat heeft te maken met effectiviteit en inzet van personeel.

Bij het bouwen van zoveel woningen is het belangrijk dat de provincie over voldoende middelen beschikt gezien het binnenstedelijk bouwen, de dure grond, de ambities die GS hebben op het gebied van energie, grond, natuurinclusief, klimaat en circulair. Doordat de provincie kiest voor projecten met meer dan 500 woningen met 50% betaalbaarheid kan de provincie bij een aantal projecten in aanmerking voor medefinanciering van het Rijk. Die is hard nodig voor de woningbouwrealisatie maar ook voor bepaalde voorzieningen op het gebied van mobiliteit en dat soort vraagstukken. Elke gemeente heeft binnen de provincie een aanspreekpunt, een regionale accounthouder maakt deel uit van de teams in de regio's. Als er vragen leven binnen een gemeente over grote of kleinere projecten is er dus een direct aanspreekpunt.

Wat verandert er na de laatste drie jaar? Hij benadrukt dat binnenstedelijke locaties in beeld komen. Dat was de afgelopen drie jaar ook het geval, maar er wordt nadrukkelijk gekeken naar mogelijkheden. Er wordt gekeken naar waar aan de randen en eventueel over de randen van stedelijk gebied heen gebouwd kan worden. De basis hiervoor is het regionaal programmeren. De provincie:

- gaat nog meer proactief gemeenten benaderen en ondersteunen,
- gaat meer sturen op betaalbaarheid,
- gaat de lokale regionale opgaven meer koppelen aan het Rijk zodat er meer middelen binnenkomen,
- probeert meer aandacht te hebben voor nieuwe woonconcepten, nieuwe vormen van wonen, woon en zorg, flexwoningen en
- gaat monitoren wat de ontwikkelingen in de woningmarkt zijn om te zien of men met de juiste dingen bezig is. De monitoring wordt verbeterd omdat de woningbehoefte goed gevolgd gaat

worden zodat geanticipeerd kan worden op knelpunten. Jaarlijks wordt een werkplan gemaakt dat bijgesteld kan worden, jaarlijks worden de Staten geïnformeerd over de voortgang en over op welke punten het adaptieve programma aangepast moet worden.

De voorzitter geeft de fracties de gelegenheid voor een tweede termijn.

Mevrouw Hoek deelt mee dat 50PLUS blij is met het enthousiasme van de gedeputeerde om dit te realiseren, vooral in de sector sociaal en middenhuur. Seniorenwoningen en levensbestendige woningen moeten daarbij niet vergeten worden.

Bij een aantal gemeenten, sommige ervan zijn heringedeeld, liggen oude plannen op de plank die nooit zijn doorgegaan. Via de gedeputeerde roept zij die gemeenten op om toch nog eens naar die plannen te kijken. Soms is de procedure al helemaal doorlopen. Een voorbeeld is Kockengen, van het Kwadrant is de helft gerealiseerd. Men heeft een knip gemaakt in het bestemmingsplan: twee keer 100 woningen waarvan er in het ene plan 59 woningen zijn gerealiseerd. Men ging er toen van uit dat, mocht het nodig zijn, het tweede deel gerealiseerd kon worden. Het zou voor een gemeenten makkelijk zijn als dit alsnog uitgevoerd kan worden. Het scheelt veel bestuurlijke rompslomp.

Daarnaast hoort zij regelmatig dat woningbouwcorporaties, onder andere uit de gemeente Utrecht, veel geld hebben maar geen grond. Dat is de reden waarom zij niet kunnen bouwen. Grond is natuurlijk schaars. Zij zou de gedeputeerde willen meegeven om te kijken of, als ergens een stuk grond beschikbaar komt - wellicht van agrariërs die willen stoppen, dit met een deal aan woningbouwverenigingen aangeboden kan worden.

Zij vindt het een geweldig plan en spreekt de hoop uit dat het budget niet alleen naar de grote steden gaat maar ook naar hele kleine gemeenten en kernen.

De heer Hazeleger complimenteert de gedeputeerde met het programmaplan. Het sluit aan bij wat nodig is in de huidige tijd van economische teruggang door de coronacrisis. Het is goed om anticyclisch te bouwen en te investeren, om als provincie in te zetten op zoveel mogelijk bouwen. In de vorige crisis is dit niet gedaan.

Het programma komt voort uit het programma Binnenstedelijke ontwikkeling. Daar lijkt niet veel meer van over te zijn, terwijl als hoofdpunt uit de evaluatie van destijds kwam dat de provincie wel veel energie steekt in de binnenstedelijke ontwikkeling, maar daar weinig focus in aanbrengt. Er is in dit plan niet meer focus aangebracht, het is verbreed. Hij vraagt hoe het plan leeft bij gemeenten, of het met gemeenten besproken is, of het is wat zij verwachten van de provincie en of zij een wat meer toegespitste actie van de provincie hadden verwacht.

De heer Schipper memoreert dat de SP in eerste termijn vroeg of de gedeputeerde van mening is dat er vanuit Den Haag genoeg gebeurt om de 10.000 woningen per jaar mogelijk te maken, speciaal gericht op de sociale woningbouw. Op de vraag of hij vindt dat er genoeg gebeurt met de verhuurdersheffing antwoordt de gedeputeerde dat dit niet het geval is. Tegelijkertijd is de kernboodschap van de plancapaciteit woningbouw uit de vorige RGW-vergadering dat de gedeputeerde aandringt op verdere verlaging. De Staten hebben per motie uitgesproken dat de gedeputeerde zich zou moeten inzetten voor afschaffing. Hij vraagt waarom dit niet is gebeurd. Men staat aan de vooravond van een kaalslag op het openbaar vervoer wat het lijnennet en dienstregeling betreft, zogenaamd omdat er bezuinigd moet worden. Maar voorwaardelijk aan het realiseren van de woningbouw is de schaa sprong openbaar vervoer. Wat afgeschaft wordt, krijgt men niet zomaar weer terug, chauffeurs en materiaal is weg. Hij vraagt hoe dit met elkaar is te rijmen en of de gedeputeerde het eens is met de SP dat het noodzakelijk is dat het OV-lijnennet en de dienstregeling op peil blijven. De SP zal dit punt de komende tijd vaker naar voren brengen. Het programmaplan is een goede poging om de cijfers van de monitor Wonen te stroomlijnen, tegelijkertijd is duidelijk dat dit een heel karwei is. Zo waren er voor de stad Utrecht grote verschillen tussen wat in het meerjarenperspectief Ruimte stond, de cijfers van de corporaties zelf en zelfs met de cijfers uit de jaarsnedes van de prestatieafspraken. Hij wenst de gedeputeerde veel succes.

Het aantal van 10.000 woningen per jaar is een mooi aantal. De rol van de provincie is volgens de SP vooral de financiële ondersteuning, zeker als men naar de 50% betaalbaarheid wil. Verder heeft de provincie niet veel wapens. Deze winstwaarschuwing mag afgegeven worden.

De SP kan niet helemaal goed uit de voeten met het plan. De SP is van mening dat men, bijvoorbeeld wat de middenhuur betreft, als regio of provincie één afsprakenkader zou moeten hanteren bij bijvoorbeeld aanvangsprijzen, huurstijgingen en dergelijke. Geprobeerd zou moeten worden om daar centraal afspraken over te maken. Wat de SP betreft zou het actieplan Middenhuur van de gemeente Utrecht als voorbeeld genomen kunnen worden.

De heer Van der Steeg deelt mee dat de PvdD in het plan de aandacht voor klimaatadaptief bouwen mist. Hij vraagt of de gedeputeerde kan aangeven of ook dat aspect wordt meegenomen in het programmavoorstel, of bij de verschillende projecten de mogelijkheden daartoe worden verkend. Dit is goedkoper dan dat men het achteraf moet regelen.

Mevrouw Broere wenst de gedeputeerde heel veel succes bij het streven om 10.000 woningen per jaar te bouwen.

Mevrouw Rikkoert deelt mee dat de ChristenUnie blij is dat er een plan ligt voor versnelling en doorstroming in de woningbouw, dat is hard nodig. Zij complimenteert GS met het voorstel.

De fractie is blij met de ondersteuning van gemeenten. Bij gemeenten met maar één of twee bestemmingsplanjuristen zal versnelling lastig zijn, ondersteuning is dus welkom.

De fractie is tevreden met de inzet op het faciliteren van nieuwe woonvormen: de nadrukkelijke aandacht voor levensbestendig bouwen, woningen voor jongeren en specifieke groepen. In het plan staat dat hier nog onderzoek naar gedaan moet worden. Zij kan zich voorstellen dat dit tijd in beslag neemt en roept op om snel aan de slag te gaan.

Het versnellen is hard nodig, maar niet ten koste van alles. Op pagina 7 van het Statenvoorstel staat: 'Er zal dan ook steeds sprake zijn van maatwerk, waarbij steeds gekeken zal worden in welke mate welke ambitie gerealiseerd kan worden. Daarbij zal het besef er moeten zijn dat er niet altijd op alle ambities een 10 gescoord kan worden.' Zij benadrukt dat die afweging zeer zorgvuldig gemaakt moet worden, een 4 bij klimaatadaptatie is niet genoeg. Als bijvoorbeeld niet direct geïnvesteerd wordt in klimaatadaptatie, wordt de reparatie in de toekomst tien keer duurder. De provincie kan niet tegen inwoners zeggen: sorry, u wilde een betaalbare woning, dan krijgt u er eens per jaar natte voeten bij. De fractie doet het verzoek om klimaatadaptatie als specifiek kennisgebied bij projecten te betrekken zodat de kennis vanaf de eerste streep op de tekentafel beschikbaar is.

Ditzelfde geldt voor evenwichtige groenontwikkeling en biodiversiteit. Een groene en gezonde leefomgeving wordt ook gegund aan bewoners van het sociale en middeldure segment.

De heer Suna is blij met de verduidelijking bij een aantal vragen. Hij wil enkele zaken benadrukken.

Het is voor de PvdA van essentieel belang om de 50% woningen met sociale huur en middenhuur te realiseren. Andere fracties geven aan dat de provincie met alle projecten aan het werk moet. Spreker kan zich vinden in de lijn van het college om te kijken naar grote projecten, de kans om 50% te halen is dan groter. Het is goed om te weten dat de kleine kernen hier niet de dupe van worden.

De fractie staat achter de voorstellen uit het programma en is verheugd met de stimulering van doorstroming en nieuwe woonvormen.

De ambities moeten vastgehouden worden, ze hoeven geen 10 te scoren maar wel een voldoende en ze moeten niet makkelijk losgelaten worden.

Hij sluit zich aan bij de vragen over klimaatadaptatie van de PvdD. De fractie hoort graag of er bij de projecten een watertoets gedaan wordt.

Bij de beantwoording van een vraag van de SP-fractie geeft het college aan dat het Rijk nodig is om de bereikbaarheid van de nieuwe woningbouwlocaties te realiseren. Daarnaast wordt gesproken over een systeemsporg mobiliteit. Hij hoort graag wat dit precies inhoudt. Vallen bijvoorbeeld wegverbredingen of het aanleggen van nieuwe wegen hieronder?

Er zijn veel voorstellen langsgekomen. Het wordt tijd dat de provincie in 2021 aan de slag gaat met de Omgevingsverordening en dat er niet te veel gedoe is rondom regels, processen en onderzoeken. De schop moet zo snel mogelijk de grond in.

Mevrouw De Widt wijst erop dat woningbouw in de provincie Utrecht al een ingewikkelde opgave is en versnelling ervan is dat zeker. Het programma geeft meer uitwerking, wat de fractie meer vertrouwen geeft. D66 heeft drie aanvullende vragen.

Zij vraagt wat precies wordt gedaan als het om stimuleren gaat, waar precies de focus wordt gelegd, of dat hardere of zachtere aspecten zijn. In het antwoord aan de SP staat een serie zachtere aspecten vermeld, maar zij hoort graag hoe het verder gaat met bijvoorbeeld de subsidieverordening en de binnenstedelijke ontwikkeling.

Er wordt gesproken over een slank programmateam. De vraag is of dit zich wel verhoudt tot alle hulp die aan gemeenten geboden gaat worden. Het moet niet zo zijn dat de provincie hieraan te weinig geld wil uitgeven.

Het aantal van 10.000 woningen per jaar mag opgenomen worden in de indicatoren. Het lijkt of GS dit niet aandurven en zij vraagt waarom niet. Het is duidelijk dat het ingewikkeld is, dat de provincie dit niet zelf kan doen en dat daarvoor andere partijen nodig zijn. Maar het is wel het doel.

De heer Westerlaken deelt mee dat zijn fractie blij is dat de provincie de woningbouw wil versnellen. Het moet op een zorgvuldige manier gebeuren, er moeten betaalbare woningen komen voor zoveel mogelijk doelgroepen.

Bij het Statenvoorstel lijkt bewust gekozen voor het niet betrekken van duurzaamheidsdoelstellingen en klimaatopgaven, er wordt verwezen naar een ander programma. Hij vraagt of dit verstandig is, andere fracties noemden dit ook. De provincie zou juist in de afspraken moeten vastleggen dat nieuwe woningen altijd klimaatbestendig en adaptief gebouwd moeten worden.

Hij vraagt hoe de provincie voorkomt dat publiek geld, subsidie, verdwijnt in de private zakken van marktpartijen. In de woningmarkt is het goed verdienen, maar het is op zijn minst onverkoopbaar naar de aankomende huurders of kopers. Hij vraagt hoe dit geborgd kan worden en hoe de Staten dit kunnen controleren. Hij vraagt zich af waarom een provincie slimme financieringsconstructies samen met gemeenten en marktpartijen zou willen ontwikkelen om de betaalbaarheid te versterken. Voor wie worden die constructies bedacht, is het toegestaan, is het een taak van de provincie en is het verstandig? Het CDA wil graag een beoordelingskader ontwikkelen om te voorkomen dat er verkeerde geldstromen ontstaan. Dit hoeft niet ingewikkeld te zijn, maar maakt het voor de Staten, GS en de bewoners mogelijk om dit te volgen.

Het is voor het CDA onacceptabel dat de focus wordt gelegd op projecten met meer dan 500 woningen. Hij informeert hoeveel van dergelijke projecten er zijn in de provincie, waar ze worden gerealiseerd en hoe groot de kans is dat het Rijk financieel bijdraagt. Opnieuw wordt Amersfoort aangewezen. Recent is er vanuit het programma een voorschot genomen voor de Aanpak vitale wijken in stedelijk gebied met een extra investering van €4 miljoen. Dit was ook voor Amersfoort. Het CDA maakte toen de opmerking dat er ook gekeken kon worden naar andere gemeenten, kleinere steden en dorpen zouden door de subsidie hier ook een bijdrage aan kunnen leveren.

De heer Suna leest in de beantwoording dat het gaat om projecten met minimaal 50 woningen terwijl de heer Westerlaken spreekt over minimaal 500 woningen.

De heer Westerlaken wijst erop dat in het programmaplan staat dat er ook naar projecten met meer dan 50 woningen gekeken kan worden, er wordt niet dezelfde garantie gegeven als bij projecten van meer dan 500 woningen. Er zijn echter veel gemeenten die rond de 250 tot 300 woningen blijven, bijvoorbeeld Woerden, Veenendaal en Haagstede in Maarssebroek. Allemaal projecten die goed zouden kunnen helpen bij de versnelling van de woningbouwopgave en die goed aansluiten bij de woningvragen in die gemeenten. Die projecten vallen hierbuiten of komen 'wellicht' in aanmerking.

Mevrouw De Man sluit zich aan bij het laatste punt. Als kleine gemeenten zich aanmelden, kunnen ze ondersteuning krijgen. Juist de bouwplannen die moeite hebben met de beperkte

binnenstedelijke ruimte of de bouwplannen in kleine gemeenten zouden ondersteuning kunnen gebruiken uit het programma. Zij begrijpt het punt van het maken van grote slagen, maar vraagt expliciete aandacht voor alle middelgrote kernen, met projecten boven de 50 woningen, die bouwplannen hebben en die ineens moeten voldoen aan een wat groter eisenpakket dan voorheen. Zij kunnen een steun in de rug gebruiken.

Zij meent dat het extra eisenpakket, alle eisen die de Staten in het kader van de regionale programmering hebben vastgesteld, bovenop de wettelijke eisen komt die ieder bouwplan al kent.

Zij is dan ook niet bang voor natte voeten.

Zij hoort graag een verduidelijking op vraag 36, het beslispunt. Het beslispunt klopt niet helemaal aangezien GS niet een percentage noemen van die mogelijke 10.000 per jaar, maar inzetten op 5.000 per jaar. Dat is iets anders dan het percentage van de mogelijke 10.000. Het is een moeilijke tijd om woningen te bouwen. Als dit op deze manier in de stukken blijft staan, volgt mogelijk een amendement van de VVD.

Zij complimenteert de gedeputeerde met de goede beantwoording en het heldere stuk.

Mevrouw De Jong sluit zich aan bij de eerder gegeven complimenten voor het programmaplan en voor de antwoorden.

GroenLinks vindt het uitvoeringsprogramma Versnelling woningbouw een belangrijk document en ziet in het programma, samen met het regionaal programmeren, een belangrijke combinatie van methodieken om de provinciale rol op het terrein van woningbouw vorm te geven. De rol is beperkt, maar biedt wel kansen. De €5 miljoen per jaar is een mooie ophoging van het budget, misschien beperkt op het terrein waar natuurlijk veel geld omgaat, maar het kan zeker betekenis hebben bij het verbinden van zaken en het als een soort smeermiddel stimuleren.

Het is een relatief klein bedrag in deze sector, maar dat betekent niet dat daarover geen verantwoording hoeft te worden afgelegd. GroenLinks en andere fracties hebben hier meerdere keren naar gevraagd. Het antwoord was dat generiek verantwoorden van wat er met het geld gedaan is niet mogelijk is omdat het maatwerk is. Er wordt dan verwezen naar de voortgangsrapportage in de P&C-cyclus. Maar juist omdat een generiek antwoord niet mogelijk is, heeft de fractie behoefte aan specifiek inzicht en overzicht van hoe het geld wordt ingezet. Het is daarbij allermindst de bedoeling om de flexibiliteit te dwarsbomen of iemand voor de voeten te lopen. Maar inzicht betekent commitment, de mogelijkheid om beleid concreet uit te dragen.

In de vragen in eerste termijn heeft de fractie verwezen naar de flexpool die genoemd wordt op de website van de U16 omdat het daar gaat over personele ondersteuning. Daarbij staat een duidelijk kader en een duidelijke financieringsvorm, namelijk een derde door de gemeente, een derde door de provincie en een derde door het Rijk. Zij vraagt of het mogelijk is om de flexpool zo uit te breiden dat hij voor de hele provincie geldt. Dit zou duidelijkheid bieden. Zij begrijpt dat het onderzocht wordt. Het CDA waarschuwt voor het uitgeven van geld dat terecht komt in de markt waar het niet nodig is. Zij herinnert eraan dat in de jaren 2018 en 2019 sprake was van grote onderbesteding op het budget van binnenstedelijke ontwikkeling. Dit moet niet opnieuw gebeuren. Zij vraagt hoe de gedeputeerde de Staten inzicht hierin geeft en meeneemt.

Een aantal fracties noemde de kwalitatieve aspecten. Het is vreemd dat die niet in de hoofdlijn van het plan zijn opgenomen, ze staan wel in de regionale programmering. Het gaat om circulariteit, energieneutraliteit, leefbaarheid, inclusiviteit en klimaatadaptatie. De vraag is eigenlijk of het denkbaar is dat in de huidige tijd huizen gebouwd worden die niet energieneutraal zijn of waarvan de omgeving niet klimaatadaptief is. GroenLinks heeft gepleit voor circulariteit, de fractie is zich ervan bewust dat dit niet van de ene op de andere dag te realiseren is. Het moet een groeimodel zijn, maar iedereen moet zich er wel van bewust zijn dat ook momenteel nieuwe huizen moeten voldoen aan een bepaalde norm in het kader van de milieuprestatie gebouwen. Dat is een eerste stap in de richting van circulair bouwen.

Zij betreurt het dat het erop lijkt dat het stuk over die elementen spreekt als lastig en vertragend in plaats van dat het uitstraalt dat het voor de provincie een belangrijke ambitie is. Zij ontving een bericht waarin het waterschap zijn bezorgdheid uit over het feit dat klimaatadaptatie niet

nadrukkelijker in het stuk genoemd wordt. Ook de buitenwereld kijkt mee en vraagt zich af hoe dit kan. Zij vraagt de gedeputeerde hoe dit zit en hoe het kan dat dit ook anderen opvalt.

Op initiatief van GroenLinks is in november 2019 een motie Houtbouw ingediend. Houtbouw is niet alleen circulair maar kent ook een aanzienlijk sneller bouwproces. In de nota staat hierover niets concreets. Deze ochtend werd houtbouw genoemd in de informatiesessie over het bosbeleid. Toen werd de vraag erover terecht verwezen naar de portefeuille Woningbouw. Haar fractie is benieuwd naar de antwoorden op de vragen.

De heer Hazeleger vraagt of mevrouw De Jong het met hem eens is dat de zaken die zij benoemd al in andere documenten worden geregeld, bijvoorbeeld in de PRV en de provinciale Omgevingsvisie. Het programmaplan is een nieuw stuk en gaat om de versnelling van de woningbouw.

Mevrouw De Jong wijst erop dat het waterschap terecht opmerkt dat, als versneld een huis gebouwd wordt waar binnen een paar jaar de kelder van volloopt, er niemand blij mee. Ook kost het veel geld. Volgens de heer Hazeleger zal de kelder niet onderlopen omdat er al strenge regels zijn in de verordeningen, het is op andere plekken goed geregeld. Hij vindt het terecht dat in het plan wordt gesteld dat er echt versneld moet gaan worden, de andere punten zijn immers geregeld.

De heer Schipper gaat ermee akkoord dat het woord klimaatadaptatie in de nota wordt opgenomen. Maar in de vorige vergadering is een programma Klimaatadaptatie vastgesteld. Met het overall noteren ervan, is het nog niet voor elkaar.

De heer Van der Steeg wijst erop dat bij het programma Klimaatadaptatie GS hebben aangegeven dat klimaatadaptatie verankerd moet worden in allerlei provinciale plannen en beleid. Dan verwacht men dat het ook in voorliggend plan voorkomt.

De voorzitter geeft het woord aan de gedeputeerde voor een reactie op de tweede termijn.

Gedeputeerde Van Muilekom dankt voor de complimenten. Het is een erkenning van het feit dat het vraagstuk op de woningmarkt een grote uitdaging is.

Mevrouw Hoek noemde de oude plannen. Bij de regionale programmering probeert men daar een goed overzicht van te krijgen: alle bestaande plannen van gemeenten en ontwikkelaars worden goed in beeld gebracht, gemeenten wordt gevraagd of er nog oude plannen zijn die voortgang moeten boeken en wat hiervoor nodig is. De regionale programmering is zo ongeveer de opstap voor degenen die met concrete projecten aan het werk gaan, de knelpunten worden opgeheven zodat woningbouw kan doorgaan.

De stand van zaken bij corporaties is onderzocht. De ene corporatie heeft een tekort aan grond en de andere een tekort aan geld. De corporaties in en rond de stad Utrecht zeggen veel te weinig geld te hebben. Desgevraagd door de SP merkt de gedeputeerde op dat de verhuurdersheffing door hem en door zijn collega's aan de orde gesteld wordt. In de verstedelijkingsopgave van de hele provincie is de rol van de corporatie hard nodig voor de 50% betaalbaarheid, de sociale huur. Vanuit de verhuurdersheffing is €2 miljard vrij gemaakt waarvan €1 miljard voor de corporaties en €1 miljard voor de woningbouwimpuls. De verhuurdersheffing zou afgeschaft mogen worden, dit geld zou in woningen gestoken moeten worden. In het bestuurlijk overleg Wonen heeft de minister onlangs aangegeven dat hier in de huidige kabinetsperiode geen verandering in zal komen.

De heer Hazeleger noemde het anticyclisch bouwen en investeren. De gedeputeerde vindt dit zeer belangrijk. Men heeft momenteel te maken met corona, stikstof en misschien twijfels op de woningmarkt, daarom moet juist gezorgd worden voor een blijvend stimuleren van de woningbouw, samen met het Rijk.

Het binnenstedelijk bouwen heeft nog steeds de aandacht. De Omgevingsvisie en het regionaal programmeren geven aan dat gekeken wordt naar binnenstedelijke mogelijkheden. Als die er niet zijn, dan kijkt men naar de randen. Zo wordt gemeenten met woningbouw meer ruimte geboden. De provincie ontvangt veel aanvragen van gemeenten, ook in transformatieopgaven. Dit betreft oude woonwijken en oude industrieterreinen die niet meer functioneren en die men wil ombouwen naar woningbouwlocaties. Gemeenten vragen daarbij de steun en betrokkenheid van de provincie.

De heer Schipper noemt de connectie met de ontsluiting en spreekt over de kaalslag van het openbaar vervoer. Het is niet de bedoeling dat er een kaalslag van het openbaar vervoer komt, er wordt juist geprobeerd om het openbaar vervoer zoveel mogelijk op peil te houden. Daar waar woningbouw uitgebreid wordt, moet ervoor gezorgd worden dat mensen zich kunnen verplaatsen. Als hieraan niet wordt voldaan, voldoet men niet aan de mobiliteitstoets en gaat de woningbouw niet door. Vervoer per fiets, openbaar vervoer en soms de auto moet goed geregeld zijn omdat dit nodig is voor de woningbouw. De provincie heeft bij de grote opgaven het Rijk soms nodig. Dat is de schaalsporang. Zo wordt over 5.000 tot 20.000 woningen gesproken rond de stad Utrecht, dan is een schaalsporang nodig omdat er grote investeringen nodig zijn in het openbaar vervoer. De heer Schipper is het hiermee eens. Maar dan kan het niet zo zijn dat juist in coronatijd het openbaar vervoer ontmanteld wordt. Wat nu wordt afgebroken, krijgt men niet zomaar terug. Hij ziet de herkenning hiervan maar voor een deel bij GS. Gedeputeerde Van Muilekom vindt het positief dat de SP deze oproep doet.

Gedeputeerde Van Muilekom vervolgt zijn beantwoording van de tweede termijn. De heer Schipper noemde de monitor Wonen. Die is erg belangrijk. De gedeputeerde bemerkt bij de Staten veel behoefte aan het hebben van inzicht hierin. De monitor richt zich op de woningbouwontwikkelingen, op wat de behoefte is in de markt. Aan de andere kant zijn er het provinciale programma en de acties die de provincie voert om de woningbouw aan te pakken. Dit wordt gedaan met projecten waarbij de provincie behoefte heeft aan inzicht in wat voor type woningen gerealiseerd worden. De provincie maakt gebruik van openbare gegevens, ook van het CBS. Helaas worden de percentages betaalbare woningen, huurkoop en het prijsniveau landelijk niet vastgelegd, dit gebeurt alleen op eigenaar niveau. De provincie wil hier meer over weten, het is immers één van de doelstellingen. Het is bij de monitor ook van belang dat de gemeenten dezelfde definities hanteren van het type woningen en de categorie waarin ze vallen. De gedeputeerde spreekt de hoop uit dat hierover meer duidelijk is in het eerst kwartaal van 2021 en dat hierover dan goede afspraken liggen, een memo hierover heeft hij eerder toegezegd. De afspraken zijn ook nodig om het vertrouwen te krijgen van het ministerie van BZK en om daar middelen te kunnen vrijmaken. Bijna alle fracties hebben het klimaatadaptief bouwen genoemd. Klimaatadaptief, natuurinclusief en energieneutraal bouwen en circulariteit hebben zeker de aandacht. Het belangrijkste is dat de provincie toekomstbestendig wil bouwen. Dit wordt zo goed mogelijk ingevuld daar waar het project ligt, daar waar de mogelijkheden zijn. Gemeenten bleken in gesprekken soms wat verontwaardigd over het feit dat de provincie daar expliciet aandacht aan besteedde, zij willen zelf toekomstbestendig bouwen en dit ook goed invullen. Het is dus een onderwerp van gesprek in het kader van de regionale programmering maar ook bij de realisatie van projecten. Mevrouw Broere gaf aan dat het een herhaling van zetten is. De provincie blijft vechten voor de woningbouw. In 2019 zijn 7.000 woningen gebouwd, in het eerste deel van 2020 meer dan 4.000 woningen. Die stijging moet in stand gehouden worden, dat zal in de huidige tijd niet meevallen. Mevrouw Rikkoert heeft gelijk als zij zegt dat er een aantal dingen wordt gezegd over nieuwe woonvormen. Het flexwonen wordt een trend. Er wordt geen langdurig onderzoek naar gedaan maar de provincie wil hier wel induiken en over de ervaringen horen, ook om gemeenten mee te krijgen. Dit wordt als kansrijk gezien en heeft de volle aandacht. De heer Suna benadrukt dat aandacht gegeven moet worden aan woningbouwprojecten in de kleinere gemeenten. De provincie gaat werken, deels gebeurt dit al, met een regionaal accounthouder, de vaste contactpersoon van gemeenten. Als gemeenten met een bepaalde projecten vastlopen, of het nu 50 of 1.000 woningen zijn, dan wordt bekeken hoe hiermee verder gekomen kan worden. In de afgelopen drie jaar heeft hij geen geval kunnen ontdekken waarbij een gemeente met een hulpvraag kwam en de provincie geen antwoord heeft kunnen geven. De kleine kernen mogen inderdaad niet de dupe worden. De heer Suna noemde 'de schop in de grond'. Dat is juist wat wordt bedoeld met het regionaal programmeren en met de versnelling van de woningbouw met meer middelen. In het instrumentarium probeert de provincie de verhuurdersheffing te verlagen, de corporaties meer

slagkracht te geven. Het ministerie heeft een flexpool die voor de hele provincie wordt ingezet. Het ministerie heeft inmiddels de toezegging gedaan dat de provincie een beroep kan doen op €2,5 miljoen uit de flexpool. Dat genereert meer slagkracht, wat hard nodig is.

Mevrouw De Widt sprak over de harde en zachte aspecten van het instrumentarium. Voor een deel zijn het zachte instrumenten waarbij de provincie stimuleert om bepaalde dingen te doen. De keerzijde is dat, op het moment dat bij het regionaal programmeren een gemeente dingen wil die niet aansluiten bij wat de provincie wil - bijvoorbeeld andere woningtypen waarbij de 50% betaalbaar in het geding komt, de provincie het project niet ondersteunt vanuit het programma Versnelling woningbouw. In de notitie staat dan ook dat de basis van de projecten ligt in de regionale programmering. Als het daarin staat, kan de provincie het gesprek met de gemeente voeren over ondersteuning.

Het slanke programmteam bestaat uit 12 fte: contactpersonen, management, monitoring, contacten met het Rijk maar ook het afstemmen van woningbouw op andere programma's zoals de programma's Energietransitie, Klimaatadaptatie en Groen Groeit Mee. De woon- en leefomgeving heeft dus de aandacht. Dit is een behoorlijke opgave binnen alle programma's.

De heer Westerlaken wees erop dat publiek geld niet in private zakken moet verdwijnen. De provincie beoordeelt de aanvragen ook op de businesscase. Bij projecten van 500 tot meer dan 3.000 woningen is dat complex en wordt gebruik gemaakt van planeconomen en juristen, ook extern. Het afgelopen jaar is gewerkt met een apart expertteam, het Financieel Innovatieve Constructies (FINC) team, met leden uit de vastgoedwereld. De plannen worden doorgelicht en het geld dat erin gestoken wordt, komt ten goede aan de doelen: meer woningen, voldoende betaalbare woningen. In de subsidieverordening van de provincie worden expliciete doelen gesteld en op het moment dat die niet gerealiseerd worden, moet de subsidie terugbetaald worden. Zo wordt goed vastgelegd wat er gebeurt met het geld en achteraf wordt getoetst of het goed besteed is.

Het beleid van de provincie bij projecten van meer dan 50 woningen blijft hetzelfde als de afgelopen jaren. Het aantal vitale wijken is beperkt tot vier, de gedeputeerde wil de focus beperken tot deze vier. Er zijn gemeenten die aangeven een oude wijk met kwalitatief slechte woningen te hebben en hier woningen te willen bouwen die meer toekomstbestendig zijn.

In reactie op mevrouw De Jong erkent de gedeputeerde dat de provincie veel geld steekt in de woningbouwprojecten. De monitor moet zo goed mogelijk opgezet worden om zo te kunnen laten zien in wat voor type projecten de provincie het geld wil inzetten en wat het oplevert in aantallen, in betaalbaarheid en in de meegegeven kwaliteiten. De provincie besteedt soms ook geld aan het meedenken over visievorming. Gemeenten hebben soms te weinig personeel en te weinig deskundig personeel en hebben iemand nodig die een bestemmingsplan kan opstellen dat de gemeenteraad zal goedkeuren. Deze zetjes zijn soms nodig om de plannen te realiseren. Het zal ook voorkomen dat partijen zich ineens terugtrekken en een project niet doorgaat. De provincie zal zo goed mogelijk inzicht geven in het type projecten waarin het geld gestoken wordt en in wat dit opgeleverd heeft. Ook in het onderzoek naar de afgelopen jaren van de Rekenkamer kwam naar voren dat er meer gecommuniceerd moet worden over de dingen die GS doen, over de successen en over waar men tegenaan is gelopen. Het is soms voor PS en de inwoners te onbekend wat iets heeft betekend. In de provincie Utrecht komt de houtbouw nog niet van de grond. Op andere plekken in het land wordt dit wel opgepakt, Platform31 is daar volop mee bezig. Houtbouw moet in de provincie een grotere plek krijgen. Binnenkort ontvangen PS een reactie op de motie Houtbouw van GroenLinks.

Mevrouw De Jong is blij dat er op korte termijn een reactie komt op de houtbouw. Zij maakt de gedeputeerde attent op een interessante kleine digitale conferentie waar houtbouw aan de orde kwam. De provincie heeft hier financieel aan bijgedragen. De onderwerpen circulariteit en houtbouw in het bouwen kwamen nadrukkelijk aan de orde. Zij adviseert de gedeputeerde de opname te bekijken. Er zijn instanties in de provincie die hier gedachten over hebben en mee bezig zijn.

Mevrouw De Man herinnert aan haar vraag over het beslispunt dat er 5.000 woningen in de sociale sector gebouwd gaan worden. Dit zou een percentage moeten worden van de 10.000. Het is positief dat er al 4.000 woningen gebouwd zijn, maar dit percentage wordt niet gehaald. Zij dankt voor de beantwoording van de vraag over de middelgrote gemeenten die hulp kunnen gebruiken bij hun bouwplannen.

Mevrouw Rikkoert memoreert dat de gedeputeerde aangaf dat kwaliteitsaspecten als klimaatadaptatie onderdeel van gesprek zijn en dat gemeenten die ook belangrijk vinden. Zij vraagt zich echter af hoe het maatwerk eruitziet, hoe een dergelijke afweging gemaakt wordt. De provincie gaat de aantallen en het aantal betaalbare woningen monitoren, zij doet het verzoek om ook de kwaliteitsaspecten mee te nemen. Dan krijgt men inzicht in de afweging.

Mevrouw Hoek herinnert eraan dat er zeven jaar geleden ook een provinciaal versnellingsprogramma bestond op het gebied van wonen. De provincie gaf per woning een subsidie van €50.000. Helaas is dat in haar woonplaats niet doorgegaan omdat de gemeente te laat was, er moest tussendoor een andere ontwikkelaar gezocht worden. Zij vraagt hoe de verdeling zal zijn, of er al een plan bestaat over hoever de provincie gaat als een gemeente met een plan komt. Ook vraagt zij of er een tijdslimiet is bij het versnellingsplan en wat er gebeurt als door omstandigheden de deadline niet gehaald wordt door een gemeente.

Gedeputeerde Van Muilekom dankt mevrouw De Jong voor de tip over de digitale conferentie Houtbouw. Hij zegt toe te zullen proberen deze tip en het punt van de betrokkenheid van andere partijen mee te nemen in de memo die de Staten binnenkort zullen ontvangen.

De gedeputeerde antwoordt mevrouw de Man dat in het coalitieakkoord is gezegd dat GS naar 10.000 woningen toe willen, in het besef dat dit een groot aantal is. GS proberen uit te stralen dat zij hun uiterste best doen om dit voor elkaar te krijgen, zij vallen het Rijk er continu mee lastig. Het Rijk zegt dat er in de provincie Utrecht de komende tien jaar 100.000 woningen gebouwd moeten worden, GS zeggen dan dat zij er inderdaad 10.000 per jaar willen bouwen. De provincie komt zo op dezelfde golflengte als het Rijk, het Rijk zal dan eerder projecten steunen. In het eerste halve jaar van 2020 zijn er 4.000 woningen gebouwd. Hij spreekt de hoop uit dat er het tweede halve jaar ook 4.000 woningen gebouwd zullen worden en volgend jaar nog meer en hoopt dan te kunnen zeggen dat 50% van die woningen betaalbaar zijn. Dat zouden niet 5.000 maar 4.000 betaalbare woningen zijn. Mevrouw De Man licht toe dat het een technische aantekening bij het voorstel tot besluit betreft. Het gaat niet om aantallen, zij staat achter hetgeen de gedeputeerde zojuist heeft gezegd. Het staat echter niet in het programmaplan.

Gedeputeerde Van Muilekom zegt toe dat hij dit punt zal bespreken. Als men denkt dat er iets aangepast moet worden, zal hij contact opnemen met mevrouw De Man om het goed af te ronden. Mevrouw Rikkoert benadrukte het belang van de kwalitatieve aspecten. Het is een terecht punt. De monitoring wordt zo opgebouwd, ook in relatie met de regionale programmering, dat de provincie meer zicht krijgt op de kwalitatieve aspecten. In het eerste kwartaal van 2021 ontvangen de Staten informatie over de monitoring. De gedeputeerde zegt toe dat daarin ook een gedeelte wordt opgenomen over hoe geprobeerd wordt om de kwalitatieve aspecten een plek te geven in de monitoring. Het lukt niet om dit tegelijkertijd te doen.

In reactie op de opmerking van mevrouw Hoek stelt de gedeputeerde dat er niet gestrooid wordt met bonussen per woning. Het is maatwerk, per gemeenten wordt bekeken wat de vraagstukken zijn en wat er nodig is. Het gaat soms ook niet om een bedrag per woning maar om een expert om de plannen door de gemeenteraad heen te loodsen.

De voorzitter sluit de bespreking over dit onderwerp af met de conclusie dat het voorliggende voorstel doorgeleid wordt naar de Staten met de titel klein debat.

De voorzitter schorst de vergadering.

De voorzitter heropent de vergadering.

2.3 Statenbrief Voortgangsrapportage en Evaluatie Agenda Vitaal Platteland Utrecht 2007-2019

De heer Hazeleger zou de bespreking van het agendapunt graag uitstellen en eerst een informatiesessie houden over het onderwerp.

Gedeputeerde Bruins Slot geeft er de voorkeur aan om het agendapunt wel te bespreken. In december volgt dan een informatiesessie over het onderwerp. In die sessie zal met de Staten worden besproken welke stappen er genomen moeten worden en hoe de uitvoeringsstrategie er uit gaat zien, bijvoorbeeld welke onderdelen inhoud worden van het landelijk gebied en hoe wordt omgegaan met de betrokkenheid van de partijen. Het inhoudelijke gesprek met de Staten over de toekomst wordt dan met een schone lei gevoerd, zoals de gedeputeerde in haar schriftelijke reactie voorstelt. De griffie plant een datum waarop gesprek gevoerd wordt met de Staten.

Er ontstaat een discussie over dit punt. Omdat er in de RGW-vergadering van november al drie Statenvoorstellen geagendeerd zijn, wordt besloten het agendapunt toch te bespreken.

De voorzitter memoreert dat de fracties hun vragen schriftelijk hebben ingediend. De vragen zijn beantwoord door GS. Zij geeft de gedeputeerde de gelegenheid om de beantwoording aan te vullen.

Gedeputeerde Bruins Slot licht toe dat dit een voortgangsrapportage betreft van wat de afgelopen jaren met de Agenda Vitaal Platteland (AVP) bereikt is. Er is gewerkt aan een groot aantal zaken en onderwerpen, van de Bethunepolder tot en met Kolland & Overlangbroek, Wilnis Bovenlanden, Groot Wilnis-Vinkeveen, de Oostelijke Vechtplassen enzovoort.

Het programma loopt al twaalf jaar en daarom hebben GS besloten om het grondig te evalueren. De conclusie is dat men met grote inzet, enthousiasme en betrokkenheid aan de onderwerpen heeft gewerkt. Er zijn daadwerkelijk zaken gerealiseerd. Er zijn echter veel punten die beter zouden moeten en op een andere manier vormgegeven moeten worden. Het is een stevig en kritisch rapport. Dat is niet verwonderlijk. Rond 2011 heeft er een midterm review plaatsgevonden en dit is de eerste echte externe evaluatie van het grote programma. De beleidscyclus, de samenwerking met gebiedspartijen, het werken met SMART geformuleerde doelstellingen, deze zaken moeten verbeterd worden, ook omdat de omgeving veranderd is. De gedeputeerde heeft daarom de verstrekkende beslissing genomen om met een schone lei vanaf de basis te beginnen. Zij benadrukt dat dit haar de gelegenheid biedt om ook met de gebiedspartijen terug te kijken, zij merkt dat er nog ongenoegen bestaat over wat er de afgelopen jaren gebeurd is. Zij wil met hen goed het gesprek voeren om vervolgens vanuit de inhoud te kijken naar welke opgaven er in het landelijke gebied liggen, wat er de komende periode gedaan wordt en hoe dat met elkaar vormgegeven wordt. Zij wil in december ook met de Staten een inhoudelijk gesprek voeren om te weten te komen hoe de Staten er tegenaan kijken en hoe zij de bouwstenen beoordelen. De Statenbrief is ter informatie en om te laten zien dat het een stevig en kritisch rapport is dat noopt tot het beginnen met een schone lei.

De voorzitter geeft eerst het woord aan de fracties van PvdA en ChristenUnie die het punt opgevaardigd hebben en er schriftelijke vragen over hebben gesteld.

Mevrouw De Haan dankt de gedeputeerde voor de grondige evaluatie en voor de reflectie dat het beter kan en vooral beter moet.

De gedeputeerde schrijft dat zij zich bewust is van de aanbevelingen die terugslaan op de provincie. Mevrouw De Haan neemt aan dat die notie inhoudelijk en in relationeel opzicht gedeeld zal worden met de gebiedspartijen. Zij hoort hierop graag een reactie van de gedeputeerde.

In het rapport wordt gesteld dat er verschillende mogelijkheden zijn om de uitvoering van de AVP vorm te geven, misschien niet via twee of meer gebiedscommissies. Er zijn ook andere vormen, andere provincies hebben andere instrumenten. De gedeputeerde streeft in haar beantwoording naar het voortzetten van bestaande netwerken. Zij vraagt wat dit bijvoorbeeld zegt over gebied Oost

van de provincie en waar de gedeputeerde aan denkt nu de werkorganisatie en de gebiedscoöperatie zeer waarschijnlijk stoppen.

Zij vraagt waarom niet wat breder wordt onderzocht, het evaluatierapport geeft dit aan, in hoeverre de huidige situatie echt effectief en efficiënt is. In het rapport staan andere opties. Het zou jammer zijn als werd voortgezet met een beperkte scope.

Het is goed dat er vanaf de basis een nieuw programma wordt gemaakt. De gedeputeerde wil frequenter evalueren om gericht en tijdig te kunnen bijsturen. Zij informeert naar waar de gedeputeerde dan aan denkt en of er een procesvoorstel richting PS komt.

Wat de uitvoeringsstrategie betreft: het is spannend om alle rollen in allerlei taken op een goede manier een plek te geven. De provincie oefent daarmee op andere terreinen. Zij vraagt zich af in hoeverre de organisatie breed hiervan kan leren en of de punten worden meegenomen richting een nieuwe uitvoeringsstrategie.

Mevrouw Krijgsman deelt mee dat de PvdA geschrokken is van de uitkomsten van de evaluatie maar blij is met de beantwoording van de gedeputeerde op de schriftelijke vragen. Het belang van verbetering is goed doorgedrongen. Het is goed dat de gedeputeerde heeft toegezegd dat de Staten hier actief bij betrokken worden.

Haar fractie vroeg zich af of de provincie door moet gaan met het programma en zo ja, in welke vorm. Er zijn veel andere programma's die onderdelen uit het programma hebben overgenomen. Zij legt de vraag voor aan de andere fracties.

De heer Westerlaken laat weten dat het CDA onaangenaam verrast was met de conclusies van het rapport. Tegelijkertijd was dit aangenaam omdat er geheel nieuw beleid op poten wordt gezet. De fouten uit de afgelopen jaren of de resultaten die op een verkeerde manier zijn uitgezet kunnen in een nieuw programma worden meegenomen. Hij wenst de gedeputeerde hier sterkte bij. Hij kijkt uit naar de sessie in december. Het is goed om van fouten te leren en niets gaat 100% goed.

Mevrouw Hoek vindt het rapport mooi vormgegeven.

Openbaar vervoer en woningen zijn ook van groot belang om het platteland vitaal te houden. In haar woonplaats zijn veel mensen uit Amsterdam komen wonen, zij krijgen twee, drie kinderen waardoor de scholen weer bestaansrecht hebben. Dat hoort ook bij vitaal platteland.

Zij complimenteert de gedeputeerde die dit voortvarend oppakt en onderhoudt. Ze is blij dat dit veel aandacht krijgt. Elf jaar geleden was de aandacht vooral gericht op de grote steden.

Mevrouw De Widt was één van de vier Statenleden die is geïnterviewd door het onderzoeksbureau. Zij heeft er momenteel geen behoefte aan om terug te kijken. Ze is blij met de evaluatie, die geeft veel informatie die gebruikt kan worden voor de verdere plannen.

Zij sluit zich aan bij de PvdA, er moet goed bekeken worden of er een apart programma nodig is. Zij vraagt zich af wat het programma toevoegt en of hiermee alleen de samenhang bewaakt wordt.

De voorzitter geeft het woord aan de gedeputeerde voor een reactie op de opmerkingen.

Gedeputeerde Bruins Slot antwoordt mevrouw De Haan dat de aanbevelingen gedeeld zullen worden met de gebiedspartijen. Op 6 april jongstleden is een email gestuurd aan iedereen die heeft meegewerkt aan de evaluatie, ook betrokkenen bij externe partijen, met daarbij de rapporten, de samenvatting en de Statenbrief. Daarnaast wil de gedeputeerde met hen in gesprek gaan over het rapport. Een van de aanbevelingen is om met hen terug te kijken naar zaken die zich de afgelopen jaren hebben voorgedaan, ook het ongenoegen wordt dan nog een keer besproken. De gedeputeerde hecht hieraan. De heer Hazeleger heeft hier meerdere keren aandacht voor gevraagd. Eerst wordt met elkaar inhoudelijk de opgave vastgesteld, dat wordt in de uitvoeringsstrategie gedaan. De Staten zullen hierbij betrokken worden. De vorm moet nog nader bepaald worden. Het

gaat er om om de samenhang tussen de verschillende programma's te borgen en daarvoor is een strategische discussie nodig.

Mevrouw De Widt en mevrouw Krijgsman vragen zich af of er nog behoefte is aan een landelijk gebiedsprogramma, gezien alle opgaven. De gedeputeerde vindt het landelijk gebied zo belangrijk voor de provincie, dat daar specifiek aandacht voor moet zijn. De inhoudelijke opgave moet goed landen in het programma en moet op een juiste manier uitgewerkt worden. Dat vergt aparte aandacht. Het gesprek hierover zal nog met de Staten gevoerd worden.

Hieruit volgt de vraag hoe op de juiste manier de gebiedspartijen erbij betrokken worden, mevrouw De Haan bracht dit naar voren. De gedeputeerde is het met haar eens, er moet breder gekeken worden dan alleen naar wat momenteel gebeurt. Het is ook goed om te kijken en eventueel te leren van hoe andere provincies het op een aantal vlakken aanpakken.

Het is van belang om het contact met gebied Oost te behouden en te bekijken of er daarvoor een interim-oplossing kan komen. Zij is zeer tevreden over de samenwerking met Gebiedscoöperatie Utrecht-West en over de stappen die samen gezet kunnen worden.

Het zou goed zijn om vaker meerjarig extern te evalueren. Los daarvan, moeten beleid, uitvoering, monitoring en evaluatie tegelijk in een dergelijk programma geborgd worden waardoor er eerder bijgestuurd kan worden. Dit is één van de reflecties uit het rapport. Het is de afgelopen jaren te weinig gebeurd, sinds 2019 worden hierin stappen gezet. Voorbeelden zijn de evaluatie, de verbeteringen in het projectmanagement en de grotere aandacht voor de P&C-cyclus. Deze punten worden positief benoemd in het evaluatierapport. Dergelijke aanbevelingen zouden provinciebreed getrokken moeten worden, ze gelden ook voor andere programma's.

De staande opgaven blijven natuurlijk staan, bijvoorbeeld NNN en Natura 2000. Die moeten goed geborgd worden. Er zitten veel goede dingen in het huidige programma en in de ontwikkelingen. Die worden niet weggegooid, het moet echter van de basis af goed opgebouwd worden, ook om de aanbevelingen uit het rapport te kunnen laten landen.

Mevrouw Hoek benadrukt dat er ook aandacht voor het platteland moet zijn. De provincie houdt dat goed in balans. Afgelopen jaar is er veel werk verzet in de Bethunepolder, in Kolland & Overlangbroek, de Wilnisse Bovenlanden zijn aangelegd, er zijn grote stappen gezet in Groot Wilnis - Vinkeveen, Marickenland wordt aangelegd, Ruimte voor de Lek is uitgevoerd, het project bij de Oostelijke Vechtplassen is op gang gekomen en komt hopelijk in 2021 tot een eind en er is een groot Programma Aanpak Veenweiden geweest. Als het gaat om het aantal opgaven waaraan gewerkt is de afgelopen jaren, dan is dat veel uitvoering. Het gaat om daadwerkelijk realiseren, daadwerkelijke resultaten. Het is omvangrijk en moet dus goed georganiseerd worden zodat navolgbaar is wat wordt ingezet en wat daarvan het resultaat is.

Mevrouw Krijgsman licht toe dat haar opmerking was bedoeld om te prikkelen, om goed met elkaar na te denken over welke doelen behaald moeten worden en wat er in het programma moet staan. Het onderdeel energie staat er nu in, dit wordt uitgebreid elders opgepakt en men kan zich afvragen of dat nog in het programma moet.

Gedeputeerde Bruins Slot wijst erop dat de basis van de AVP de koppeling met de recreatiedoelen is, met groen/blauw en veel andere onderwerpen die daarbij spelen.

De aanbevelingen worden omgezet naar een aantal strategische keuzes die worden gemaakt. Die keuzes zullen met de Staten besproken worden om zo te toetsen hoe de Staten er tegenaan kijken en welke richting de Staten op willen. De eerste stap naar uitvoering is het inventariseren van de verschillende opgaven, zo krijgt men inzicht in waar te veel doelen op een plek samenkomen en kan men tot een afweging komen.

De voorzitter spreekt de hoop uit dat de toezegging van de gedeputeerde dat de Staten hierover in gesprek gaan met GS voldoende soelaas biedt om de inhoud te benaderen zoals de Staten dit willen. Zij geeft door dat de informatiesessie zal zijn op 16 december om 13.00 uur

De voorzitter rondt de bespreking van het agendapunt af.

2.4 [Memo Green Deal Catering ondertekening](#)

De voorzitter deelt mee dat de fracties van GroenLinks en PvdD hebben voorgesteld om, gelet op de duur van de vergadering, hun vragen schriftelijk af te handelen worden. De gedeputeerde gaat hiermee akkoord.

Mevrouw De Haan heeft een aanvullende vraag in reactie op de vragen van GroenLinks en PvdD. Zij zal die schriftelijk indienen.

3. TER KENNISNAME STUKKEN

[3.1 Statenbrief Programma Mooie en Veilige Dijken](#)

[3.2 Statenbrief Verlenging Provinciaal Uitvoeringsprogramma Bodemconvenant in 2021](#)

[3.3 Memo betreffende afdoening motie 145 uitbreiding bedrijventerreinen](#)

[3.4 Statenbrief Waterrapportage 2019-2020](#)

[3.5 Statenbrief Evaluatie Verdrogingsbestrijding 2020 provincie Utrecht](#)

[3.6 Memo update monitor Wonen](#)

[3.7 Memo Toekenning Woonimpuls aan Utrechtse gemeenten](#)

[3.8 Memo besluit beëindiging Gebiedscoöperatie O-gen](#)

4. SLUITING

De voorzitter dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering.

Bijlage 1

Inspraakreactie van mevrouw Strootman met betrekking tot het Faunabeheerplan tijdens de digitale vergadering van de Statencommissie RGW van 14 oktober 2020

Geachte Statenleden,

Mijn naam is Jasmijn Strootman. Ik ben sinds 2017 vrijwilliger en bestuurslid bij de stichting Dierenambulance Woudenberg en Omstreken.

Ik neem jullie graag mee op een melding die wij vaak krijgen.

Tijdens onze dienst krijgen mijn collega en ik een telefoontje.

Een gast op een camping heeft een moederpoes met kittens gezien.

De campinggast vraagt of wij alsjeblieft kunnen komen, ze heeft horen zeggen dat katten en kittens anders geschoten worden op de camping.

We leggen uit dat wij alleen een vangactie kunnen doen op privéterrein wanneer er toestemming is van de eigenaar.

Er mag van de eigenaar een vangkooi komen mits het de camping geen geld gaat kosten.

Daarop overleggen wij met het betreffende asiel.

Het asiel moppert, natuurlijk willen ze ook dit nestje helpen.

Dit betekent dat er kosten zijn voor opvang en medische handelingen.

Het asiel draait ervoor op, want de gemeente wil hier niet aan meebetalen. Normaal betaalt de gemeente voor gevonden huisdieren zonder eigenaar. Maar zij vinden in deze de camping, als zeg maar 'risico van het vak', verantwoordelijk voor de kosten.

De camping wil deze kosten niet betalen, waarom zouden ze .... Ze hebben een alternatief, ze kunnen de katten laten schieten of zelfs, zoals wij uit meerdere hoeken hebben vernomen, zelf de luchtbuks pakken. We hebben getuigen die spreken van emmers met dode katten.

Als dierenambulance staan wij tussen deze partijen in. Er lopen kittens met een moederpoes. Wij kunnen deze vangen, de kittens laten herplaatsen en misschien moederpoes ook. Maar wij staan met onze rug tegen de muur.

De maatschappij verwacht dat 'de dierenambulance' al het dierenleed dat zij ziet oplost. Maar wanneer wij dit niet kunnen, krijgen wij dikwijls de wind van voren. Dit is soms zelfs zo heftig dat wij onze vrijwilligers een cursus hebben laten volgen, 'Omgaan met agressie'.

Wij, vrijwilligers van een dierenambulance, kunnen niet altijd zien of een kat verwilderd is. Een voorbeeld is de vervuilde en wilde kat van afgelopen zomer die anderhalf jaar de weg kwijt was en in een bos teruggevonden werd en weer teruggebracht is naar zijn eigenaar.

Mijn vraag hierbij is hoe kan een jager wèl zien of een kat wel of niet een baasje heeft?

Wat mij pas echt zeer verbaast, is dat er in 2019 bijna 400 katten officieel zijn geschoten en dat geen van deze katten op een chip is gecontroleerd. Dit terwijl wij dagelijks meldingen over vermiste katten binnen krijgen en we tegen de eigenaren zeiden: wanneer uw kat gechipt is en er is iets gebeurd, dan hoort u het sowieso! Nu weet ik dat dit niet zo blijkt te zijn. De kat kan ook geschoten zijn.

Lieve mensen van Provinciale Staten: help ons alsjeblieft door een beter beleid te maken op de zwervkatten in onze provincie. In de meeste andere provincies hebben ze al jaren geen schietbeleid meer. Je helpt er niet alleen de dieren en de eigenaren mee maar ook onze vrijwilligers. Er zijn prima alternatieven om het zwervkattenprobleem op te lossen.

Ik dank u voor uw aandacht.

Bijlage 2

Inspraakreactie van mevrouw Radstake met betrekking tot het Faunabeheerplan tijdens de digitale vergadering van de Statencommissie RGW van 14 oktober 2020

Met veel plezier kan ik u goed nieuws vertellen: wij hebben het effectief, alternatief middel voor een structurele en duurzame oplossing voor de verwilderde zwerfkatten in de natuurgebieden, namelijk TNRC, oftewel Trap – Neuter – Return of Relocate – Care. Met TNRC worden katten gevangen met vangkooien, ze worden gecastreerd/gesteriliseerd, vervolgens teruggeplaatst, als het kan, buiten beschermde natuurgebieden of herplaatst, als het moet, buiten beschermde natuurgebieden in voor de katten geschikte leefomgevingen. Het gebied wordt vervolgens permanent gemonitord op nieuwe aanwas van katten.

TNRC is een aanpak voor alle soorten zwerfkatten, namelijk van

- schuurkatten op de boerenbedrijven, opdat de katten na castratie beter op het erf blijven zonder hun hormonale invloeden,
- kolonies zwerfkatten op vakantie- en bungalowparken en
- verwilderde zwerfkatten die uit beschermde natuurgebieden worden gehaald.

In de vergaderstukken ziet u cijfers van uitgevoerde TNRC-projecten. Juist vanwege het weghalen van de zwerfkatten uit de beschermde natuurgebieden en de permanente monitoring werken wij samen met de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (NJV) en tal van natuurorganisaties zoals Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Ook al verschillen onze motieven - we willen onder de streep hetzelfde: geen zwerfkatten in de beschermde natuurgebieden.

Naast het oplossen van het zwerfkattenprobleem in de natuurgebieden, is preventie aan de voorkant essentieel. Immers, zonder huiskat is er geen zwerfkat. Voorlichting aan het publiek en specifiek de katteneigenaar met het bevorderen van verantwoord kattenbezit (chippen & registreren en castreren/steriliseren) is noodzakelijk.

In het Faunabeheerplan wordt aangegeven dat TNRC een kostbaar geheel is. Beseft u dat met het Utrechts Actieplan Weidevogels er jaarlijks €18,5 miljoen wordt uitgegeven voor 32.000 gruttopaartjes, bovenop de eenmalige inrichtingskosten van €62 miljoen? Dat is jaarlijks een kleine €600 per gruttopaar. Ook al zijn zwerfkatten niet de hoofdoorzaak van de achteruitgang van weidevogels, als u zich zorgen maakt om weidevogels dient u voor TNRC budget vrij te maken.

Stichting Zwerfkatten Nederland vraagt u beleid te faciliteren om verwilderde zwerfkatten uit beschermde natuurgebieden en de schuurkatten van de aanwezige boerenbedrijven met TNRC te behandelen als vervanging van afschot.

Dank u voor uw tijd.

Bijlage 3

Inspraakreactie van mevrouw Hoeksema met betrekking tot het Faunabeheerplan tijdens de digitale vergadering van de Statencommissie RGW van 14 oktober 2020

Wildlife and its habitat cannot speak, so we must and we will.

- Theodore Roosevelt –

Goedemiddag,

Mijn naam is Miranda Hoeksema. Ik spreek vandaag niet vanuit een organisatie maar op persoonlijke titel.

Het weidevogelprobleem kennen we allemaal. Er is achteruitgang in de biodiversiteit en ook met betrekking tot weidevogels. Dit wordt vaak in verband gebracht met vossen en zwerfkatten. Dit is echter niet de hoofdoorzaak, de hoofdoorzaak ligt bij de mens en niet bij welke diersoort dan ook. Dan spreek ik over eenzijdige landbouw, verstedelijking, klimaatverandering en pesticiden gebruik. Dat zijn de daadwerkelijke oorzaken van de achteruitgang van de weidevogels. Dat betekent dus ook dat, al zouden alle katten en vissen afgeschoten worden, dit geen oplossing biedt. Dan ontstaat er niet meer leefruimte voor de weidevogels noch meer voedselaanbod voor deze dieren. De wetenschappelijke bronnen onderschrijven ook dat daar de oorzaken liggen.

Als men gaat zoeken naar oplossingen, dan moet dus een oplossing gepakt worden die past bij de daadwerkelijke oorzaken. De wetenschappelijke bronnen die ik heb onderzocht en die u na afloop van mij zult ontvangen, onderschrijven dit. Die stellen dat er meer gekeken moet worden naar natuurinclusieve oplossingen waarbij de natuur binnen de stedelijke en agrarische omgeving zo wordt ingericht, dat er weer mogelijkheden zijn voor diersoorten, niet alleen weidevogels maar biodiversiteit in het algemeen. Daarnaast kan gekeken worden naar wat gedaan kan worden aan pesticiden en het grotere plaatje van klimaatverandering.

Het afschieten van katten en vossen is niet de oplossing. Daarnaast is het afschieten van dieren zeer omstreden. Ik weet niet of u de media de afgelopen week hebt gevolgd, maar het afschieten van knobbelzwanen, vossen en zwerfkatten is zowel op televisie als radio als in de krant veel in het nieuws geweest. De maatschappij komt hiertegen in opstand.

Als wij als professionals, beleidsmakers en politici de maatschappij willen vertegenwoordigen, dan zullen wij ook moeten luisteren naar deze stemmen vanuit de maatschappij. Een voorbeeld: er is een petitie gaande tegen het afschieten van vossen en die is door meer dan 27.000 personen ondertekend. Dat is niet niks. Ik vind dan ook dat wij dit serieus moeten nemen.

Als er iemand voor het behoud van biodiversiteit is, dan ben ik dat als ecooloog. Maar de oplossingen liggen niet in het afschieten van dieren. De oplossing ligt in duurzame oplossingen waarbij wij als mens en dier weer samen gaan leven met de natuur.

Daarnaast kan ik als ecologisch adviseur zeggen dat er ook een juridisch kader aan vast zit. In de Wet natuurbescherming is de zorgplicht opgenomen en de zorgplicht beschrijft dat er te allen tijde moet worden gezocht naar manieren waarbij dieren niet verwond of gedood worden. In dat kader passen diervriendelijke methodes, zoals zojuist door de anderen genoemd: TNR en het natuurinclusief inrichten van het landschap, beter dan het afschieten van dieren.

Willen wij de provincie groen, divers en maatschappelijk geaccepteerd houden, dan zullen wij een beleid moeten verzinnen waarbij de diervriendelijke methodes en de inrichting van het landschap meegenomen worden. We kunnen niet blijven doorgaan met het afschieten van katten terwijl het maatschappelijk zo'n thema is geworden. Een dat terwijl er andere methodes zijn.

Ik wil u dringend verzoeken om dan ook naar deze oplossingen te zoeken. Volg het voorbeeld van de andere provincies, alleen in Friesland en in Utrecht wordt er nog zoveel geschoten op zwerfkatten. In

Luxemburg zijn ze vijf jaar geleden gestopt met het afschieten van vossen. Er is geen toename geconstateerd in het aantal vossen in deze vijf jaar.

Mijn dringende verzoek is: behoud de groene provincie, behoud de diversiteit maar alleen met diervriendelijke methodes.

Dank u wel voor uw aandacht.

Referenties

- Boatman, N. D., Brickle, N. W., Hart, J. D., Milsom, T. P., Morris, A. J., Murray, A. W., ... Robertson, P. A. (2004). Evidence for the indirect effects of pesticides on farmland birds. *Ibis*, 146, 131-143. doi:10.1111/j.1474-919x.2004.00347.x
- Kleijn, D., Schekkerman, H., Dimmers, W. J., Van Kats, R. J., MELMAN, D., & TEUNISSEN, W. A. (2010). Adverse effects of agricultural intensification and climate change on breeding habitat quality of Black-tailed godwits *Limosa L. limosa* in The Netherlands. *Ibis*, 152(3), 475-486. doi:10.1111/j.1474-919x.2010.01025.x
- Onrust, J., Wymenga, E., Piersma, T., & Olf, H. (2019). Earthworm activity and availability for meadow birds is restricted in intensively managed grasslands. *Journal of Applied Ecology*, 56(6), 1333-1342. doi:10.1111/1365-2664.13356
- Verhulst, J., Kleijn, D., & Berendse, F. (2006). Direct and indirect effects of the most widely implemented Dutch agri-environment schemes on breeding waders. *Journal of Applied Ecology*, 44(1), 70-80. doi:10.1111/j.1365-2664.2006.01238.x

Voorzitter, dank voor de mogelijkheid tot inspreken. Het lijkt me goed als ik mij zelf en de organisatie waarvoor ik werk eerst kort voorstel. Mijn naam is Milan van der Velden en ik ben actief als ecooloog voor de Faunabeheereenheid Utrecht. Wij houden ons als FBE bezig met de coördinatie en uitvoering van het faunabeleid zoals u dat als provincie heeft vastgesteld. In de Wet natuurbescherming is vastgelegd dat wij hiervoor een faunabeheerplan dienen op te stellen. Voor ons is dit een zeer intensief traject. De combinatie van het juist implementeren van de wettelijke kaders, aangevuld met de specifieke voorwaarden die de provincie ons meegeeft, is gecompliceerd.

Om toch het gewenste resultaat te behalen, zijn de in het werkgebied actieve Wildbeheereenheden geraadpleegd, zijn er werkgroepen ingesteld en vonden velen overleggen plaats met ecologen en juristen. U zult begrijpen dat hun meningen hierbij niet altijd overeenkwamen. Desondanks hebben we een concepttekst opgesteld welke door het bestuur van de FBE is bediscussieerd. Belangrijk is te melden dat de maatschappelijke verbreding van ons bestuur sinds enkele jaren een feit is. Dat betekent dat LTO, UPG, KNJV, Staatsbosbeheer en de Dierenbescherming een zetel hebben. Utrechts Landschap en Natuurmonumenten laten zich samen door één bestuurslid vertegenwoordigen. Ondanks de soms zeer afwijkende ideeën over beheermaatregelen, heeft het bestuur het nu voorliggende faunabeheerplan unaniem vastgesteld. Na enige vertraging heeft ook Gedeputeerde Staten het plan goedgekeurd en daarmee is het plan rechtsgeldig.

Met deze wettelijk vastgelegde werkwijze is geborgd dat er een gedragen plan ligt. Immers, het maatschappelijk veld, vertegenwoordigd door deskundigen in het bestuur van de faunabeheereenheid, heeft zich op professionele wijze over de materie uitgesproken. De provincie op haar beurt heeft door een intensieve ambtelijke betrokkenheid in het voortraject en door de uiteindelijke goedkeuring door GS van het vastgestelde plan de juiste positie ingenomen.

Graag willen we ten behoeve van de behandeling in uw commissie één onderdeel uit het faunabeheerplan kort toelichten. En dat is de aanpak van de verwilderde kat, de enige diersoort waarbij één der partijen in het bestuur, te weten de Dierenbescherming een aantekening heeft laten opnemen. De reden dat de verwilderde kat een plek in het faunabeheerplan heeft gekregen is evident. De onderbouwing is zuiver op ecologische gronden gebaseerd.

Graag ga ik hier wat dieper op in: Nederland telt zo'n 3-4 miljoen huiskatten en 135.000-1.2 miljoen verwilderde katten (Borst, Megens & Overgaauw, 2011). In Utrecht gaat het om ongeveer 25.000-30.000 stuks, waarvan zo'n 7.000 in het buitengebied (Knol, 2015). Deze katten vormen primair een risico voor de natuur en wel door: 1.) predatie, 2.) concurrentie en 3.) hybridisatie. Niet voor niets heeft de IUCN de verwilderde kat op plaats 38 in de top 100 meest bedreigende invasieve soorten ter wereld geplaatst (Lowe, 2000).

Katten in Nederland prederen jaarlijks tientallen tot honderden miljoenen wilde dieren (Knol, 2015; Steen, 2016). In de provincie Utrecht betreft dit zo'n 1 miljoen dieren enkel in het buitengebied (Knol, 2015). Katten jagen primair op kleine zoogdieren en vogels en kunnen daarmee een grote impact hebben op de aantallen en soortensamenstelling van in het wild levende dieren (Jansman

& Müskens, 2001; Brickner, 2003; Lepczyk *et al.*, 2003; Woods, McDonald & Harris, 2003; Baker *et al.*, 2008; Calver *et al.*, 2011). Ook blijkt de verwilderde kat lokaal een negatieve impact te hebben op de reproductie van weidevogels door zowel predatie van legsels als kuikens. Onderzoek op Schiermonnikoog wees bijvoorbeeld uit dat de circa 50 verwilderde katten op het eiland jaarlijks 24.000 veldmuizen en 6.000 vogels prederen (Op de Hoek, Schrama, & Smit, 2013) en uit Brits onderzoek blijkt dat katten in Groot-Brittannië ongeveer 200-300 miljoen prooien per jaar vangen (Ruxton *et al.*, 2002; Brickner, 2003).

Naast deze directe predatie van prooidieren of hun legsels is er ook sprake van onnatuurlijke competitie om prooien, habitat en schuilplaatsen waardoor andere (van nature voorkomende) predatoren verdrongen worden uit hun leefgebied (Lammertsma, 2011).

Omdat katten roofdieren zijn, behoort het vangen en doden van kleine zoogdieren en vogels tot hun natuurlijke gedrag. Dat kun je de kat niet kwalijk nemen maar het nalaten van gepaste maatregelen door eigenaren en de daartoe bevoegde instanties wel. Daarom zet de FBE tezamen met haar partners in op:

- 1.) voorlichting,
- 2.) het bevorderen van de samenwerking met initiatiefnemers die zich richten op de toepassing van Trap-Neuter-Return (TNR) methodiek in het stedelijke gebied en
- 3.) het uit de populatie verwijderen van verwilderde katten in het buitengebied.

Alleen deze geïntegreerde aanpak leidt naar onze mening tot duurzaam resultaat!

Ik wil afsluiten met dank uit te spreken voor de aandacht die het faunabeheerplan van u krijgt. Het voelt goed te weten dat de politiek onze inspanningen op waarde schat. Tegelijk hopen en verwachten wij dat u de inhoud van het plan niet ter discussie stelt. Dat zou namelijk in tegenspraak zijn met hetgeen is vastgelegd in artikel 3.12 lid 7 van de Wet natuurbescherming: *'Het faunabeheerplan behoeft goedkeuring van gedeputeerde staten van de provincie waarin de faunabeheereenheid werkzaam is'*. Daarnaast is het bestuur van de FBE zoals gezegd unaniem akkoord gegaan met het plan als geheel. Het was een kwestie van geven en nemen voor alle partijen. Partiële aanpassingen van het plan zou het gevonden evenwicht derhalve ernstig kunnen verstoren.

Ik dank u voor uw aandacht.

Literatuur

- Andersen, M.C., Martin, B.J. & Roemer, G.W. (2004). Use of matrix population models to estimate the efficacy of euthanasia versus trap-neuter-return for management of free roaming cats. *Journal of the American Veterinary Medical Association* 225: 1871-1876.
- Baker P.J., Molony, S.E., Stone, E., Cuthill, I.C. & harris, S. (2008). Cats about town: is predation by free-ranging pet cats *Felis catus* likely to affect urban bird populations? *Ibis* 150: 86-99.
- Biro, Z., Lanszki, J., Szemethy, L., Heltai, H. & Randi, E. (2006). Feeding habits of feral and domestic cats (*Felis catus*), wild cats (*Felis silvestris*) and their hybrids: trophic niche overlap among cat groups in Hungary. *J. Zool. Lond.* 266: 187-196.
- Borst, N., Megens, T. P., & Overgaauw, P. A. (2011). *Feiten & Cijfers Gezelschapsdierensector 2011*. Den Bosch: HAS Kennistransfer.
- Brickner, I. (2003). The impact of domestic cat (*Felis catus*) on wildlife welfare and conservation: a literature review. With a situation summary from Israel. *Tel Aviv University*.
- Calver, M.C., Grayson, J., Lilith, M. & Dickman, C.R. (2011). Applying the precautionary principle to the issue of impacts by pet cats on urban wildlife. *Biol Cons.* 144 (6): 1895-1901.
- Castillo, D., Alice L. & Clarke (2003). Trap/Neuter/Release Methods Ineffective in Controlling Domestic Cat "Colonies" on Public Lands. Department of Environmental Studies Florida International University. *Natural Areas Journal: 2* Volume 23 (3), 2003.
- Flux, J.E.C. (2007). Seventeen years of predation by one suburban cat in New Zealand. *New Zealand Journal of Zoology* 34 (4): 289-296.
- Garman, A. (2000). Big Cats Online. Wild Cat Species and Distribution. <http://dspace.dial.pipex.com/agarman/bco/species.htm>
- International Companion Animal Management Coalition (ICAM) (2011). Humane cat population management guidance.
- Jessup, D. A. (2004). The welfare of feral cats and wildlife. *American Veterinary Medical Association* 225: 1377-1383.
- Kass, P.H., Johnson, K.L. & Weng, H.Y. (2013). Evaluation of animal control measures on pet demographics in Santa Clara County, California, 1993-2006. *PeerJ* 1: e18.
- Knol, W. (2015). *Verwilderde huiskatten: effecten op de natuur in Nederland*. Amersfoort: Jagersvereniging intern rapport.
- Lammertsma, D. R. (2011). *Huiskatten in natuurgebieden: Kan TNR hybridisatie met de Wilde kat voorkomen?* Wageningen: Alterra, onderdeel van Wageningen UR.
- Lepczyk, C.A., Mertig, A.G. & Liu, J. (2003). Landowners and cat predation across rural-to-urban landscapes. *Biol. Cons.* 115: 191-201.
- Longcore, T., Rich, C., & Sullivan, L. (2009). Critical Assessment of Claims Regarding Management of Feral Cats by Trap–Neuter–Return. *CONSERVATION BIOLOGY*, 1-8.
- Lowe, S., Browne, M., Boudjelas, S. & De Poorter, M. (2000). *100 of the World's Worst Invasive Alien Species: A Selection from the Global Invasive Species Database*. Published by The Invasive Species Specialist Group (ISSG), a specialist group of the Species Survival Commission (SSC) of the World Conservation Union (IUCN), 12pp.
- Op de Hoek, T., Schrama, M., & Smit, C. (2013). Verwilderde katten op Schiermonnikoog. *De Levende Natuur*.
- Provincie Oost-Vlaanderen. Zwerfkatten en overlast: Hoe pakt men het zwerfkattenprobleem het beste aan 2013 [geraadpleegd op 31-08-2014]. Beschikbaar op http://www.oostvlaanderen.be/public/economie_landbouw/landbouw/rattenbestrijding/vzw/projecten/zwerfkaten/overlast/index.cfm

- Ruxton, G.D., Thomas, S. & Wright, J.W. (2006). Bells reduce predation of wildlife by domestic cats (*Felis catus*). *Journal of Zoology* 256 (1): 81-83.
- Schmidt, P.M., Lopez, R.R. & Collier, B. (2007). Survival, fecundity and movements of free-roaming cats. *J. Wildl. Manage.* 71(3): 915-919.
- Steen, A. (2016). Katten in de Nederlandse natuur.
- Trouwborst, A. & Somsen, H. (2019). Domestic Cats (*Felis catus*) and European Nature Conservation Law—Applying the EU Birds and Habitats Directives to a Significant but Neglected Threat to Wildlife. *Journal of Environmental Law*, doi: 10.1093/jel/eqz035.
- Woods, M., McDonald, R. A., & Harris, S. (2003). Predation of wildlife by domestic cats *Felis catus* in Great Britain. *Mammal Society, Mammal Review*, 174 –188.